

ENCICLOPEDIA JURIDICĂ ROMÂNĂ

VOLUMUL V

O-P

PROIECT ȘTIINȚIFIC DE IMPORTANȚĂ NAȚIONALĂ
SUSȚINUT DE ACADEMIA ROMÂNĂ

INDEX DE TERMENI

O

- O'Hara, Charles E. // 43
oaste // 43
obicei // 43
obiect // 43
obiect al camerei preliminare // 43
obiect al căii de atac // 43
obiect al cererii de chemare în judecată // 43
obiect al Codului de procedură civilă // 44
obiect al contestației la executare // 44
obiect al dreptului de autor // 44
obiect al dreptului de proprietate industrială // 44
obiect al executării silite directe // 44
obiect al executării silite indirecte // 44
obiect al probei // 44
obiect creator al urmei // 45
obiect de activitate // 45
obiect de mediu // 45
obiect spațial // 46
obiecte prezentate pentru identificare // 46
obiecte puse la dispoziția expertului // 47
obiectiv // 47
obiectiv miliar // 47
obiectiv nemilitar // 47
Obiective de Dezvoltare ale Mileniului // 47
Obiective de Dezvoltare Durabilă // 48
obiective de dezvoltare durabilă ale UE // 48
obiective de performanță individuală // 49
obiectul actului juridic // 49
obiectul camerei preliminare // 51
obiectul contractului // 52
obiectul expertizei criminalistice // 54
obiectul identificării criminalistice // 54
obiectul impunerii fiscale // 55
obiectul judecății penale // 55
obiectul probațiunii // 55
obiectul protecției prin brevet pentru soiuri de plante // 55
obiectul protecției prin drept sui-generis // 55
obiectul protecției prin drepturi conexe dreptului de autor // 56
obiectul protecției prin drepturi de autor // 56
obiectul protecției prin drepturi de proprietate industrială // 57
obiectul tratatului // 58
obiectul urmăririi penale // 58
obiecție de neconstituționalitate // 58
obiecțiuni // 59
obiter dictum // 59
obligarea debitorului la despăgubiri // 59
obligarea la tratament medical // 60
obligat de regres // 60
obligatar // 60
obligatio // 60
obligatio est iuris vinculum quo necessitate adstringimur alicuius solvendae rei secundum nostrae civitatis iura // 61
obligativitatea convenției arbitrale // 61
obligativitatea exercitării dreptului la apărare // 61
obligativitatea formulării cererii reconvenționale // 62
obligativitatea hotărârii judecătorești // 62
obligativitatea procedurii de îndreptare, lămurire și completare a hotărârii judecătorești // 62
obligativitatea punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale // 63
obligația alegerii locului citării // 63
obligația angajatorului prealabilă concedierii // 63
obligația cunoașterii de către instanță a dreptului în vigoare // 63
obligația de a avea asupra sa originalul // 64
obligația de a conduce evidența fiscală // 64
obligația de a da // 65
obligația de a face // 65
obligația de a furniza informații fiscale // 65
obligația de a invoca excepțiile // 65
obligația de a nu face // 65
obligația de a păstra secretul de serviciu sau secretul profesional // 66
obligația de a respecta principiile procesuale // 66
obligația de a se prezenta în fața instanței // 66
obligația de avertizare a consumatorilor // 67
obligația de citare a părților // 67
obligația de conformitate // 67
obligația de consiliere a consumatorilor // 67
obligația de cooperare // 67
obligația de fidelitate a salariaților // 68
obligația de garanție a vânzătorului pentru evicțiune // 68
obligația de garanție a vânzătorului pentru vicii ascunse // 70
obligația de informare a consumatorilor // 72

- obligația de informare a salariatului // 72
 obligația de informare precontractuală // 73
 obligația de înregistrare fiscală // 74
 obligația de neconcurență // 74
 obligația de predare // 74
 obligația de prezentare a înscrisului // 76
 obligația de restituire // 76
 obligația de securitate față de consumatori // 76
 obligația de verificare a competenței // 77
 obligația de verificare a înscrisului // 77
 obligația judecătorului de a încerca împăcarea
 părților // 78
 obligația legală de întreținere // 78
 obligația soțului locatar beneficiar al contractului de
 închiriere // 81
 obligație // 82
 obligație afectată de modalități // 82
 obligație alternativă // 83
 obligație bugetară // 84
 obligație civilă // 84
 obligație complexă // 84
 obligație conjunctă // 85
 obligație de aport social // 85
 obligație de mijloace // 86
 obligație de rezultat // 87
 obligație declarativă fiscală // 88
 obligație divizibilă // 88
 obligație evaluabilă în bani // 88
 obligație facultativă // 89
 obligație fiscală // 89
 obligație fiscală accesorie // 89
 obligație fiscală principală // 89
 obligație imperfectă // 89
 obligație indivizibilă // 90
 obligație internațională // 90
 obligație naturală // 90
 obligație opozabilă terților // 91
 obligație propter rem // 91
 obligație pură și simplă // 91
 obligație reală // 91
 obligație scriptae in rem // 91
 obligație simplă // 91
 obligație solidară // 91
 obligații ale angajatorului // 92
 obligații ale salariaților // 92
 obligații în cazul controlului judiciar sau al controlului
 judiciar pe cauțiune // 92
 obligații neevaluabile în bani // 93
 obligații patrimoniale ale soților // 93
 obligații personale ale soților // 95
 obligații privind desfășurarea procesului // 97
 obligații specifice în contractul de transport // 98
 obligații susceptibile de executare silită // 98
 obligațiile judecătorului în procesul civil // 99
 obligațiile locatorului (proprietarului) în contractul
 de închiriere cu soțul/soții // 100
 obligațiile părților în procesul civil // 101
 obligațiile terților în procesul civil // 101
 obligațiuni // 102
 obligeo // 103
 obnubilare // 103
 observator // 103
 observator avizat // 103
 observații la cererea de brevet european // 103
 observații la cererea de înregistrare a mărcii // 103
 obsesie // 104
 obstacol la transport // 104
 obstacol netarifar // 104
 obstacol tarifar // 105
 obstrucționarea justiției // 106
 obținerea datelor de trafic și de localizare // 107
 obținerea de date privind situația financiară a unei
 persoane // 108
 obținerea ilegală de fonduri // 108
 obținerea, cu rea-credință, a citării prin
 publicitate // 108
 ocrotire a naturii // 108
 ocrotire a persoanei fizice // 109
 ocrotire părintească // 109
 ocrotitor legal // 109
 ocupare a teritoriului // 110
 ocupație // 110
 ocupație militară // 110
 ocupație străină // 111
 ocupațiune // 111
 odontologie judiciară // 111
 odonton // 111
 odorologie judiciară // 111
 ofensă // 112
 oferta de plată și consemnațiuni // 112
 ofertant // 112
 ofertare financiară // 113
 ofertare publică // 113
 ofertă // 114
 ofertă caducă // 115
 ofertă de bani // 116
 ofertă financiară // 116
 ofertă publică de cumpărare // 117

- ofertă publică de preluare // 117
 ofertă publică de valori mobiliare // 117
 offshore // 118
 offshorizare // 120
 oficialitatea procesului penal // 121
 oficiu // 121
 oficiu consular // 122
 oficiu prefectural // 122
 oficiu receptor // 122
 Oficiul Central al Transporturilor Internaționale
 pe Cale Ferată (OCTI) // 123
 Oficiul Comunitar pentru Soiuri de Plante
 (OCSP) // 123
 Oficiul de Control al Mărfurilor (OCM) // 123
 Oficiul de Stat pentru Invenții și Mărci // 124
 Oficiul European de Brevete (OEB) // 124
 Oficiul European de Luptă Antifraudă (OLAF) // 124
 Oficiul European pentru Selecția Personalului // 125
 Oficiul pentru Armonizare pe Piața Internă/Oficiul
 Uniunii Europene pentru Proprietate
 Intelectuală // 125
 Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene // 125
 Oficiul Registrului Comerțului // 126
 Oficiul Român pentru Drepturile
 de Autor (ORDA) // 126
 ofițer de conformitate // 127
 ofițer de stare civilă // 127
 ofițer navigant // 127
 ohabă // 128
 oicofobie // 128
 oligarhie // 128
 oligodactilie // 130
 oligofrenie // 130
 oligopol // 130
 olograf // 131
 ombudsman // 131
 ombudsman european // 131
 ombudsman financiar // 131
 omilie // 133
 omisiune vădită // 133
 omisiunea instanței // 133
 omisiunea sesizării // 134
 omisso medio // 135
 omnia petita // 135
 omnis definitio in iure civili periculosa est // 136
 omologare pentru circulație // 136
 omologarea planului de restructurare (în procedura
 concordatului preventiv) // 136
 omologarea produselor de uz fitosanitar // 136
 omor // 136
 omor calificat // 137
 on-call (contractul on-call) // 140
 oneiroidie // 140
 oneros // 140
 onirism // 140
 online // 140
 onorariu // 141
 onorariu de arbitru // 141
 onorariu de avocat // 142
 onorariu de executor judecătoresc // 143
 onorariu de expert // 144
 onorariu provizoriu // 145
 onorariul interpretului // 145
 onorariul traducătorului // 145
 ontologie juridică // 145
 onus probandi // 146
 onus probandi incumbit actori // 146
 onus probandi incumbit eius qui dicit, non eius qui
 negat/tacit // 146
 open market // 146
 open source // 146
 operator de piață // 146
 operator de transport // 146
 operator economic // 147
 operator economic autorizat // 147
 operație de scont // 147
 operațiune administrativă // 147
 operațiune corporatistă // 148
 operațiune de control // 148
 operațiune de creditare // 148
 operațiune de netting // 149
 operațiune de piață monetară // 149
 operațiune fictivă // 149
 operațiune financiară // 149
 operațiune impozabilă // 149
 operațiune scutită de taxă cu drept de deducere // 150
 operațiune scutită de taxă fără drept de deducere //
 150
 operațiune taxabilă // 150
 operațiuni de mandat de bani // 150
 operațiuni de menținere a păcii // 150
 operațiuni economico-financiare // 151
 operațiuni ilegale cu dispozitive sau programe
 informatice // 151
 operațiuni în piață deschisă // 152
 operațiuni în valută // 153
 operă // 153
 operă anonimă // 153

- operă audiovizuală // 154
 operă cinematografică // 155
 operă colectivă // 156
 operă comună // 157
 operă coregrafică // 157
 operă de arhitectură // 157
 operă de artă aplicată // 157
 operă derivată // 158
 operă dramatică // 158
 operă fotografică // 158
 operă multimedia // 158
 operă muzicală // 159
 operă orfană // 159
 operă postumă // 162
 operă științifică // 162
 operă viitoare // 162
 opere literare și artistice // 163
 opinie // 164
 opinie concurentă // 164
 opinie disidentă // 164
 opinie individuală // 164
 opinie publică // 165
 opinie separată // 165
 opis // 165
 opis alfabetic // 166
 oportunitatea actului administrativ // 166
 oportunități egale // 166
 opozabilitate // 167
 opozabilitatea actului administrativ fiscal // 167
 opozabilitatea hotărârii judecătorești // 167
 opoziția în fața instanțelor Uniunii Europene // 168
 opoziția la cererea de înregistrare a
 desenelor/modelelor industriale // 168
 opoziția la eliberarea brevetului european
 de invenție // 168
 opoziția la înregistrarea mărcii // 169
 opoziția statelor la modificarea Regulamentului de
 aplicare a Aranjamentului de la Haga // 170
 opoziție // 170
 opoziție la căsătorie // 170
 opoziție la distribuirea prețului // 170
 opoziție la executare // 170
 opoziție la hotărârea asociațiilor/adunării
 asociațiilor // 171
 oprire de daună // 171
 oprirea transportului // 171
 oprirea urmăririi silite // 171
 optimizare fiscală // 172
 opting in // 174
 opting out // 174
 opțiune pentru obținerea cetățeniei // 175
 opțiune succesorală // 175
 opunere la executare // 177
 oralitate // 177
 oralitatea dezbaterilor // 177
 oralitatea în contestația prealabilă // 177
 oraș // 177
 oratio // 179
 oratoriu // 179
 oră // 179
 ordin // 180
 ordin de bursă // 180
 ordin de dare în urmărire // 182
 ordin de interzicere a părăsirii țării // 183
 ordin de plată // 183
 ordin de serviciu // 183
 ordinariu // 183
 ordine // 183
 ordine de drept // 184
 ordine de prioritate în cazul concedierii
 colective // 184
 ordine de soluționare a excepțiilor // 184
 ordine de zi // 185
 ordine publică // 185
 ordine publică de protecție // 188
 ordinea cuvântului în ședință // 188
 ordinea de distribuire a sumelor rezultate
 din vânzare // 188
 ordinea exercitării căilor de atac // 189
 ordinea în administrarea probelor // 189
 ordinea judecării proceselor // 190
 ordinea juridică a politicii agricole comune
 a UE // 190
 ordinea juridică europeană a drepturilor sociale // 190
 ordinea publică de drept internațional privat // 191
 ordinea publică și bunele moravuri în dreptul
 mărcilor // 192
 ordinea publică și bunele moravuri în dreptul
 proprietății intelectuale // 192
 ordinea stingerii obligațiilor fiscale // 193
 ordinea și solemnitatea ședinței // 194
 ordonanțarea cheltuielilor // 194
 ordonanță // 194
 ordonanță de Guvern // 194
 ordonanță de plată // 195
 ordonanță de urgență a Guvernului // 196
 ordonanță militară // 197
 ordonanță motivată // 198

ordonanță președințială // 198
 ordonarea probelor din oficiu // 198
 ordonator de credite // 199
 ore suplimentare // 199
 organ // 199
 organ al administrației publice // 200
 organ al organizației internaționale // 200
 organ arbitral interstatal ad-hoc // 200
 organ arbitral interstatal/internațional // 201
 organ colegial // 202
 organ competent și modalități de comunicare // 202
 organ cu activitate jurisdicțională // 203
 organ de cercetare penală // 203
 organ de cercetare penală al poliției judiciare // 203
 organ de constatare // 204
 organ de control al activității de mediu // 204
 organ de executare // 204
 organ de gestiune // 204
 organ de reglementare // 205
 organ de specialitate // 205
 organ de urmărire penală // 205
 organ deliberativ // 205
 organ emitent // 206
 organ executiv // 206
 organ extern pentru relații internaționale // 207
 organ fiscal central/local/special // 207
 organ ierarhic inferior/superior // 208
 organ intern pentru relații internaționale // 208
 organ judiciar // 209
 organ jurisdicțional // 209
 organ special de cercetare penală // 210
 organ tehnic auxiliar // 210
 organ unipersonal // 210
 organigramă // 210
 organism consultativ // 211
 organism de carantină // 211
 organism de gestiune colectivă // 211
 organism de mediu // 211
 organism de transfer de responsabilitate (OTR) // 211
 organism descentralizat // 211
 organism interinstituțional // 212
 organism modificat genetic (OMG) // 212
 organism public // 214
 organism social interesat // 214
 organisme pregătitoare ale Consiliului // 215
 organizare administrativ-teritorială // 215
 organizare comună a piețelor agricole // 217
 organizare judiciară // 217
 organizarea activității de criminalistică // 218

organizarea administrației publice // 218
 organizarea arbitrajului de către părți // 218
 organizarea Curții Constituționale // 219
 organizarea Parlamentului // 220
 organizarea și conducerea contabilității // 221
 Organizația Africană a Proprietății Intelectuale (OAPI) // 221
 Organizația Africană Regională a Proprietății Intelectuale (African Regional Intellectual Property Organization – ARIPO) // 222
 Organizația Aviației Civile Internaționale (OACI) // 222
 Organizația Cooperării Economice la Marea Neagră (OCEMN) // 223
 Organizația Cooperării Islamice (OCI) // 223
 Organizația de Cooperare a Căilor Ferate (OCCF) // 224
 Organizația de Cooperare de la Shanghai // 224
 Organizația Eurasiatică de Brevete și Oficiul Eurasiatic de Brevete (OEAB/EAPO) // 224
 Organizația Europeană de Brevete // 225
 Organizația Europeană pentru Exploatarea Sateliților Meteorologici (OEESM) // 225
 Organizația Europeană pentru Siguranța Navigației Aeriene // 225
 Organizația Interguvernamentală pentru Transporturile Internaționale Feroviare (OTIF) // 225
 Organizația Internațională a Francofoniei // 225
 Organizația Internațională a Muncii // 226
 Organizația Internațională de Telecomunicații prin Sateliți (OITS) // 227
 Organizația Internațională pentru Migrație (OIM) // 228
 Organizația Maritimă Internațională (OMI) // 228
 Organizația Meteorologică Mondială (OMM) // 228
 Organizația Miniștrilor Educației din Asia de Sud-Est // 229
 Organizația Mondială a Comerțului (OMC) // 229
 Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale (OMPI) // 231
 Organizația Mondială a Sănătății (OMS) // 233
 Organizația Mondială a Turismului (OMT) // 233
 Organizația Mondială pentru Sănătatea Animalelor (OMSA) // 234
 Organizația Națiunilor Unite (ONU) // 234
 Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (Food and Agriculture Organization – FAO) // 235

Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială (ONU DI) // 235
Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) // 236
Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) // 236
Organizația pentru Cooperarea Comună în Domeniul Armamentului (OCCDA) // 237
Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) // 237
Organizația Statelor Americane (OSA) // 239
Organizația Statelor Turcice (OST) // 240
Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO/OTAN) // 240
Organizația Tratatului de Securitate Colectivă // 240
Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol (Organization of the Petroleum Exporting Countries – OPEC) // 241
organizație de cercetare // 242
organizație de pilotaj // 242
organizație financiară internațională // 242
organizație financiară nebanară // 243
organizație internațională interguvernamentală // 243
organizație neguvernamentală // 243
organizație patronală // 244
organizație regională // 245
organizație sindicală // 245
Organul de Reglementare a Diferendelor (ORD) // 245
orgasm // 245
orientare // 246
orientările generale ale politicilor economice ale Uniunii Europene // 246
origine a mărfurilor // 246
origine biologică // 246
origine națională // 246
origine socială // 247
Orizont Europa // 247
ortodoxie // 247
os fractum // 247
ostatic // 247
osteologie judiciară // 248
ostilități // 248
overdraft // 248

P

pace // 250
pace separată // 250
pachebot // 250

pachet // 250
pachet telecom // 250
pachetizare // 250
pachygyrie // 251
pacient // 251
pact // 251
pact asupra succesiunii viitoare // 251
pact comisoriu // 253
pact de preferință // 254
pact de răscumpărare // 254
pact de stabilitate și creștere // 255
pact la care România este parte // 256
pacta sunt servanda // 256
pacta tertiis nec nocent nec prosunt // 259
Pactul de la Bogotá // 260
Pactul Kellogg-Briand // 260
Pactul Ligii Națiunilor // 261
Pactul Molotov-Ribbentrop // 261
Pactul mondial pentru mediu // 263
Pactul verde // 263
pactum de contrahendo // 263
pactum de lege utenda // 263
pagină web // 264
pagubă // 264
pagubă de război // 264
pagubă iminentă // 264
paharnic // 265
paladiu // 265
paliu // 265
panică // 266
panică bancară // 266
pantomimă // 267
paradis fiscal // 268
paradox // 268
paradoxuri economice // 268
parafa medicului // 269
parafă // 269
parafiscal // 270
paragraf // 270
paramount // 270
paranoia // 271
parazitism // 272
parc feroviar // 272
parc natural // 272
Parchetul European // 273
parcurs // 275
parental // 275
parentalitate // 275
parfum // 275

- paricid // 276
 paritate // 276
 pariu // 276
 parlament // 277
 parlamentar // 278
 parlamentarism // 279
 Parlamentul European // 279
 Parlamentul României // 282
 parodie // 283
 paroh // 283
 parohie // 284
 parolare a comunicațiilor financiare // 284
 partaj // 284
 partaj de ascendent // 285
 partaj succesoral // 286
 partajul bunurilor comune ale soților // 287
 parte // 288
 parte aflată în străinătate // 289
 parte civilă // 289
 parte contractantă // 290
 parte în procesul penal // 290
 parte obligată la plata cheltuielilor de judecată/judiciare // 290
 parte responsabilă civilmente // 291
 parte socială // 292
 partea introductivă a hotărârii judecătorești // 292
 partea reglementară a contractului administrativ // 293
 parteneri sociali // 293
 Parteneriat estic // 294
 parteneriat înregistrat/civil // 294
 parteneriat pentru aderare // 295
 parteneriat pentru inovare // 295
 parteneriat public-privat // 296
 participant în procesul civil // 296
 participant în procesul penal // 296
 participant la executarea silită // 296
 participant pe piața financiară // 297
 participare a cetățenilor // 297
 participare a procurorului în procesul civil // 298
 participare a procurorului în procesul penal // 298
 participare a terților la procesul civil // 299
 participare autorizată la anumite activități // 299
 participare la achiziții // 299
 participare la procesul de luare a deciziilor // 301
 participarea asiguraților la distribuirea profitului // 301
 participativitate // 301
 participație calificată // 302
 participație improprie // 302
 participație pe piața asigurărilor // 303
 participație penală // 303
 partid politic // 303
 partid politic european // 305
 partidă de marfă // 306
 pasager // 306
 pasager clandestin // 306
 pasaj // 306
 pasiune // 306
 pasiv // 307
 pasiv al debitoarei // 308
 pasiv succesoral // 308
 pașă/ă // 308
 pașaport // 309
 pașaport al tranzacției financiare // 309
 patentă consulară // 310
 patentă de corsar // 310
 patentă de sănătate // 310
 pater familias // 310
 pater incertus, mater semper certissima // 312
 pater is est quem iustae nuptiae demonstrant // 312
 paternitate // 312
 patientia // 313
 patimă // 313
 patologic // 314
 patria potestas // 314
 patriarhat // 314
 patrician // 314
 patrimoniu // 314
 patrimoniu comun al omenirii // 315
 patrimoniu cultural imaterial // 315
 patrimoniu cultural național // 317
 patrimoniu cultural național imobil // 317
 patrimoniu cultural național mobil // 317
 patrimoniu de afecțiune // 318
 patrimoniu natural // 318
 patrimoniu public // 318
 patrimoniu social // 319
 patrimoniu succesoral // 319
 patrimoniu universal/mondial // 319
 patronus // 320
 pauză de alăptare // 320
 pauză de masă // 320
 pavilion // 320
 pavilion de complezență // 330
 pavilion național // 331
 PayPal // 331
 pază juridică // 331

- pază materială // 332
 părăsire // 332
 părăsirea câmpului de luptă // 332
 părăsirea comenzii // 332
 părăsirea imobilului de către inculpatul arestat la domiciliu // 333
 părăsirea locului accidentului ori modificarea sau ștergerea urmelor acestuia // 333
 părăsirea navei // 334
 părăsirea postului sau a comenzii // 335
 părăsirea postului și prezența la serviciu sub influența alcoolului ori a altor substanțe sau refuzul ori sustragerea de la prelevarea de mostre biologice // 336
 părinte // 336
 părinte de intenție // 337
 părțile raportului juridic de drept al consumatorilor // 337
 pâlț // 338
 pârât // 338
 pârălăb // 338
 pârăgar // 338
 pecuniar // 338
 pedeapsă accesorie // 338
 pedeapsă complementară // 339
 pedeapsă cu moartea // 339
 pedeapsă inumană sau degradantă // 340
 pedeapsă în caz de recidivă // 340
 pedeapsă prevăzută de lege // 341
 pedeapsă principală // 341
 peer to peer // 342
 peliculă adezivă // 342
 penalitate // 342
 penalitate cominatorie // 344
 penalitate de întârziere // 345
 penalitate de nedeclarare // 346
 penalizare // 346
 penalul ține în loc civilul // 346
 pendente conditione // 347
 pendente termine // 347
 penitus extranei // 348
 pensie // 348
 pensie de întreținere // 348
 pensulă din păr de veveriță // 349
 pensulă magnetică // 349
 penurie // 349
 per a contrario // 350
 per capita // 351
 per saltum // 351
 percheziție // 351
 percheziție a trimiterilor poștale // 355
 peregrin // 356
 perfecționare activă // 356
 perfecționare pasivă // 357
 perfecționare profesională // 357
 perfidie // 357
 pericol al mării // 358
 pericol asigurat // 358
 pericol de navigație // 358
 pericol în întârziere // 359
 pericol pentru ordinea publică // 359
 pericol terapeutic // 359
 perimare // 360
 perimare a apelului // 360
 perimare a cererii de arbitraj // 360
 perimare a cererii de chemare în judecată // 360
 perimare a contestației în anulare // 361
 perimare a executării silite // 361
 perimare a instanței // 361
 perimare a recursului // 361
 perimare a revizuirii // 361
 perioadă de asigurare // 361
 perioadă de observație // 362
 perioadă de probă // 362
 perioadă de protecție a drepturilor intelectuale // 362
 perioadă de stagiu // 363
 perioadă de valabilitate a titlurilor de protecție a drepturilor de proprietate industrială // 363
 perioadă fiscală // 364
 perioadă specifică navigației maritime // 364
 permis // 364
 permis de exercitare a profesiei medicale // 365
 persoană afiliată // 365
 persoană beneficiară a dreptului de utilizare a operelor fără autorizarea titularului dreptului de autor // 366
 persoană care acționează în mod concertat (piața de capital) // 366
 persoană care are dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor // 366
 persoană care nu poate fi ascultată ca martor // 366
 persoană cu funcție de conducere // 367
 persoană cu handicap // 367
 persoană fizică // 367
 persoană fizică autorizată (PFA) // 368
 persoană fizică având calitate de membru al unei întreprinderi familiale // 369
 persoană fizică identificabilă // 369

- persoană implicată // 369
 persoană impozabilă // 369
 persoană interesată // 369
 persoană interesată // 370
 persoană interpusă // 370
 persoană judecată în lipsă // 370
 persoană juridică // 371
 persoană juridică de drept privat // 372
 persoană juridică de drept public // 373
 persoană majoră // 373
 persoană scutită de a depune jurământ // 374
 persoană scutită de a depune mărturie // 374
 persoană strămutată // 374
 persoană vătămată // 375
 persoană vătămată medical // 376
 persoane care pot fi împreună reclamante
 sau pârâte // 376
 persoane între care există obligația
 de întreținere // 376
 persona non grata // 377
 personal al misiunii diplomatice // 377
 personal contractual din administrația publică // 378
 personal digital assistant (PDA) // 378
 personal medical // 379
 personalitate juridică // 379
 personalitate umană // 379
 perspectivă juridică // 382
 pertinentă a probei // 383
 perturbare a funcționării sistemelor informatice // 383
 pescador // 384
 pescaj // 384
 pescuit // 384
 pesticid // 385
 peteșie // 385
 petit al acțiunii // 385
 petiție // 385
 petiție de ereditate // 386
 petrodolar // 386
 petrol // 388
 pH // 388
 PHARE // 388
 phishing // 389
 piața muncii // 390
 piață // 390
 piață a carbonului // 393
 piață comună // 393
 piață de capital // 394
 piață financiară // 395
 piață internă // 397
 piață monetară // 397
 piață monetară interbancară // 397
 piață reglementată // 398
 piață unică a asigurărilor // 398
 piață valutară // 398
 picătura streșinilor // 399
 pictură // 399
 pieire a bunului // 399
 pierdere // 400
 pierdere a înscrisului doveditor // 400
 pierdere fiscală // 400
 pierdere maximă probabilă // 400
 piese de schimb // 400
 piese detașate // 401
 pignus // 401
 piloni ai Uniunii Europene // 401
 pilonii politici agricole comune (PAC) // 402
 pilonul european al drepturilor sociale // 402
 pilot naval // 402
 pilotaj // 403
 PIN // 403
 piramidă financiară // 404
 pirat // 405
 piraterie // 406
 pistol // 407
 placă video // 408
 placebo // 408
 plafon de credite // 408
 plafon de scutire // 408
 plafon național de emisie // 408
 plafonare de preț // 408
 plagă // 409
 plagiat // 409
 plagiat involuntar // 409
 plan // 410
 plan de afaceri bancabil // 411
 plan de amenajare a teritoriului // 412
 plan de distribuire // 413
 plan de formare profesională // 413
 plan de redresare // 413
 plan de rezoluție // 414
 plan de urbanism // 414
 plan, planșă sau schiță utilizată ca mijloc material de
 probă în procesul civil // 414
 planșă demonstrativă // 415
 planta piciorului // 415
 Planul Fouchet // 415
 plasament al copilului // 415
 plasament în regim de urgență al copilului // 416

- plasament privat // 416
 plasare sub supraveghere judiciară // 417
 plată // 417
 plată a cheltuielilor // 418
 plată a pensiei de întreținere // 418
 plată compensatorie // 419
 plată din cauțiune a amenzii penale și a
 despăgubirilor // 419
 plată directă // 419
 plată internațională // 419
 platformă de foraj maritim – siguranța
 navigației // 420
 platină // 420
 platou continental // 421
 plătitor // 421
 plângere // 421
 plângere contravențională // 421
 plângere împotriva contestației privind tergiversarea
 procesului // 422
 plângere împotriva încheierii de respingere a unui act
 notarial // 422
 plângere împotriva măsurilor și actelor de urmărire
 penală // 423
 plângere împotriva refuzului eliberării titlului
 executoriu // 423
 plângere împotriva refuzului executorului judecătoresc
 de deschidere a procedurii de executare // 423
 plângere pentru malpraxis // 423
 plângere prealabilă // 424
 plebea // 425
 plebeu // 426
 pledoarie // 427
 plen // 427
 plenipotență // 427
 plenipotențiar // 427
 plenitudine de jurisdicție // 428
 ploaie acidă // 428
 pluralism politic // 428
 pluralitate de autori // 429
 pluralitate de exemplare // 429
 pluralitate de părți // 429
 pluralitate intermediară // 429
 plus petita // 430
 plută // 430
 pocăință // 430
 poliandrie // 431
 poligamie // 431
 poligraf // 431
 polimorfism // 432
 politica de extindere a Uniunii Europene // 432
 politica de mediu a Uniunii Europene // 434
 politica de securitate și apărare comună // 434
 politica digitală a Uniunii Europene // 435
 politica energetică a Uniunii Europene // 435
 politica externă și de securitate comună // 435
 politica fiscală a Uniunii Europene // 437
 politica industrială a Uniunii Europene // 438
 politica monetară a Uniunii Europene/Băncii Centrale
 Europene // 438
 politica serviciilor financiare și stabilitatea financiară
 în Uniunea Europeană // 438
 politica socială a Uniunii Europene // 439
 politica spațială a Uniunii Europene // 439
 politica Uniunii Europene în domeniul apărării și
 industriei apărării // 440
 politica Uniunii Europene în domeniul
 audiovizualului // 440
 politica Uniunii Europene în domeniul inteligenței
 artificiale // 441
 politica Uniunii Europene în domeniul justiției // 441
 politica Uniunii Europene în domeniul sănătății // 443
 politica Uniunii Europene privind cultura // 443
 politica Uniunii Europene privind
 întreprinderile // 443
 politica Uniunii Europene privind stabilitatea
 prețurilor // 443
 politica Uniunii Europene referitoare la climă // 445
 politică // 445
 politică agricolă comună // 445
 politică climatică // 446
 politică comercială // 446
 politică comercială comună // 447
 politică comună a transporturilor // 448
 politică comună în domeniul pescuitului // 449
 politică de coeziune // 449
 politică de personal // 450
 politică economică // 451
 politică europeană de vecinătate // 453
 politică externă // 454
 politică financiară // 454
 politică fiscală // 456
 politică monetară // 457
 politică publică // 457
 politică valutară // 457
 politică vamală // 460
 poliță // 462
 poliță de asigurare pentru malpraxis medical // 464
 poliția ședinței de judecată // 464

- poluant // 464
 poluant organic persistent // 464
 poluare // 465
 poluare luminoasă // 465
 poluare marină // 465
 ponderarea voturilor în Consiliul Uniunii
 Europene // 466
 pontaj // 466
 pontator // 467
 pontif roman // 467
 pontifex maximus // 468
 pool de asigurare // 468
 popor // 469
 poprire // 469
 poprire executorie pentru realizarea dreptului la
 întreținere sau la alocația pentru copii // 471
 populație civilă // 471
 populism // 471
 pornografie infantilă // 472
 poroscopie // 473
 port // 473
 port sau folosire fără drept de obiecte
 periculoase // 475
 portabilitate conținut // 475
 portal digital unic // 476
 portcontainer // 476
 portofel electronic // 476
 portofoliu financiar // 477
 porto-franco // 477
 portret // 477
 POS // 477
 posesie // 478
 posesie personală anterioară // 478
 posesie utilă // 478
 posesie viciată // 479
 posesiune // 480
 posesor de bună-credință // 481
 posesor de rea-credință // 481
 posesor legitim // 481
 posibilitatea cunoașterii din oficiu // 481
 possessio // 481
 post // 481
 post consular // 482
 post factum // 482
 post mortem // 482
 post nuptias // 483
 postelnic // 483
 postulare pro alio // 483
 poștă // 483
 poziția terțului în proces // 483
 poziție a mijlocului de transport // 484
 poziție de control // 484
 poziție deschisă // 484
 practică comercială // 485
 practică comercială incorectă // 485
 practică comercială înșelătoare // 485
 practică concertată // 486
 practică judiciară // 486
 practică medicală neglijentă // 486
 practică neunitară // 486
 practici de evitare a obligațiilor fiscale // 486
 practici eugenice // 487
 practici statornicite între părți // 487
 practician în insolvență // 487
 pradă de război // 488
 prăfuire // 488
 preambul // 489
 preaviz // 490
 preaviz de sosire // 490
 precaritatea posesiei // 490
 precădere // 491
 precădere diplomatică // 491
 precedent // 491
 precedent diplomatic // 491
 precipitare // 491
 preciput // 491
 predarea bunului // 492
 predarea legatului // 492
 predarea mărfii la transport // 493
 predarea obiectelor, a înscrisurilor sau a datelor
 informatice // 494
 predarea sau restituirea bunului închiriat ori
 arendat // 494
 predarea silită a bunurilor mobile // 494
 predică // 494
 predispoziție // 495
 preempțiune // 495
 prefect // 496
 prefect apostolic // 497
 prefectură // 497
 prefectură apostolică // 498
 prefinanțare // 498
 pregătirea ședinței de judecată // 498
 prejudiciu // 498
 prejudiciu de mediu // 501
 prejudiciu efectiv suferit // 502
 prejudiciu medical // 502
 prelat // 502

- prelatură personală // 502
 prelatură teritorială // 502
 prelevare de mostre biologice // 502
 prelevare de organe, țesuturi și celule de origine umană // 503
 prelevarea ilegală de țesuturi sau organe // 503
 preluarea bunului în contul creanței // 503
 preluarea cauzelor de la alte parchete // 503
 preluarea obligației fiscale // 503
 prelungire a tratatului // 504
 prelungirea măsurii procesuale // 504
 prelungirea perioadei de protecție // 505
 premiu // 505
 preoție // 505
 prepus // 506
 prerogativă // 506
 prerogativă de putere publică // 506
 presă // 507
 preschimbare a însemnelor monetare // 508
 preschimbarea termenului // 509
 prescripția dreptului de a cere executarea silită // 509
 prescripția dreptului de a cere executarea silită ori restituirea // 510
 prescripția dreptului organului fiscal de a stabili creanțe fiscale // 510
 prescripția executării pedepsei // 510
 prescripția răspunderii contravenționale fiscale // 511
 prescripția răspunderii penale // 512
 prescripție // 513
 prescripție achizitivă // 514
 prescripție extinctivă // 515
 prescripție medicală // 516
 prescripții internaționale în transport // 516
 presiune asupra justiției // 517
 presiunea scrisului // 517
 prestare de jurământ // 517
 prestare de servicii // 518
 prestarea unei activități în folosul comunității // 518
 prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității // 518
 prestație compensatorie // 519
 președinte al consiliului județean // 520
 președinte de republică // 523
 președinte de ședință a consiliului local // 523
 președintele Camerei Deputaților // 524
 Președintele Comisiei Europene // 524
 președintele completului de judecată // 524
 Președintele Consiliului European // 525
 președintele instanței // 525
 Președintele României // 525
 președintele Senatului // 534
 președinția Consiliului Uniunii Europene // 534
 președinția Curții de Justiție a Uniunii Europene // 536
 pretenție // 536
 pretium doloris // 536
 pretor // 537
 preț // 537
 preț de transfer // 539
 preț internațional de transfer // 540
 prevalența economicului asupra juridicului // 541
 prevenirea daunelor // 541
 prevenirea poluării // 541
 prezbiopie // 542
 prezentare a mărfurilor în vamă // 542
 prezentare a unui înscris // 542
 prezentare a unui registru // 543
 prezentarea mijloacelor materiale de probă // 543
 prezența părților // 543
 prezența suspectului sau a inculpatului // 543
 prezidențialism // 544
 Prezidiul Marii Adunări Naționale // 544
 prezumția comunității de bunuri ale soților // 544
 prezumția de autor al invenției // 545
 prezumția de paternitate asupra creațiilor protejate prin drepturi de autor // 545
 prezumție // 545
 prezumție de autenticitate // 546
 prezumție de inferioritate a consumatorului // 546
 prezumție de legalitate // 547
 prezumție de liceitate a dobândirii averii // 547
 prezumție de mandat tacit reciproc între soți // 547
 prezumție de nevinovăție // 547
 prezumție de paternitate // 548
 prezumție de validitate a înscrierii // 548
 prezumție de veridicitate // 548
 pricină rămasă în divergență // 548
 prima publicare a unei creații intelectuale // 549
 primar // 549
 primat // 552
 primă // 552
 primărie // 554
 primire în depozit // 554
 prim-ministru // 555
 primul termen de judecată // 583
 primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate // 583

- principiu (fundamental) al dreptului internațional public // 584
- principiu (fundamental) al dreptului procesual // 584
- principiu (general) al raporturilor de familie // 585
- principiu al dreptului constituțional // 586
- principiu al dreptului muncii // 587
- principiu al dreptului UE // 587
- principiu al fiscalității // 588
- principiu al relațiilor prietenești și de cooperare dintre state // 590
- principiu al științei criminalistici // 590
- principiu bugetar // 591
- principiu contabil // 591
- principiu de drept // 592
- principiu fundamental de drept // 594
- principiu general aplicabil administrației publice // 594
- principiu general de drept // 596
- principiu juridic // 596
- principiu specific aplicabil administrației publice locale // 596
- principiu specific conduitei profesionale a funcționarilor publici // 596
- principiu specific dreptului de proprietate publică // 597
- principiu specific exercitării funcției publice // 597
- principiu specific răspunderii administrative // 599
- principiu specific serviciilor publice // 600
- principiul „egalității armelor” // 601
- principiul „specialia generalibus derogant” // 601
- principiul accesului liber la justiție // 602
- principiul adevăratului autor // 603
- principiul atribuirii competențelor UE // 603
- principiul autodeterminării // 603
- principiul autonomiei de voință // 605
- principiul autonomiei pacientului // 606
- principiul binefacerii/beneficenței // 606
- principiul celerității // 606
- principiul confidențialității datelor cu caracter medical // 606
- principiul consensualismului // 607
- principiul consimțământului informat // 607
- principiul continuității // 607
- principiul contradictorialității // 608
- principiul cooperării // 608
- principiul desfășurării procesului în limba română // 609
- principiul disponibilității // 609
- principiul efectului direct // 610
- principiul egalității procesuale // 610
- principiul egalității suverane // 610
- principiul executării în natură a obligațiilor // 611
- principiul independenței brevetului // 611
- principiul independenței judecătorului // 611
- principiul independenței puterii judecătorești // 612
- principiul integrității teritoriale // 612
- principiul inviolabilității frontierelor // 612
- principiul îndeplinirii cu bună-credință a obligațiilor internaționale // 612
- principiul legalității // 613
- principiul loialității // 614
- principiul neamestecului în treburile interne ale statelor/principiul neintervenției // 616
- principiul nediscriminării pacienților // 616
- principiul neinvocării propriei culpe // 617
- principiul nemijlocirii // 617
- principiul nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța/principiul neagresiunii // 617
- principiul obligativității asistenței medicale // 618
- principiul oralității // 618
- principiul ordinii de exercitare a căilor de atac // 618
- principiul plenitudinii de jurisdicție a executorilor judecătorești // 619
- principiul precauției // 619
- principiul priorității // 619
- principiul priorității dreptului Uniunii Europene // 621
- principiul proporționalității // 621
- principiul proporționalității în faza executării silite // 622
- principiul protecției sociale a debitorului // 622
- principiul publicității // 622
- principiul recunoașterii reciproce // 623
- principiul relativității efectelor contractului // 623
- principiul repartizării aleatorii a cauzelor // 623
- principiul respectării demnității umane // 624
- principiul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului // 624
- principiul rolului activ al executorului judecătoresc // 624
- principiul rolului activ al judecătorului în aflarea adevărului // 625
- principiul soluționării pașnice a diferendelor internaționale // 626
- principiul specialității capacității de folosință a persoanelor juridice // 626
- principiul subsidiarității // 626
- principiul țării de origine // 628

- principiul validării erorii comune în drept // 628
 prioritate convențională // 629
 prioritate de expoziție // 629
 prioritate internă în cazul cererilor de brevetare a invențiilor // 629
 prioritatea aplicării reglementărilor unionale/internaționale // 629
 prioritatea interesului public // 630
 privare nelegală de libertate // 630
 private banking // 630
 private equity // 631
 privatizare în sectorul financiar // 631
 privilegiile ale funcționarilor internaționali // 632
 privilegiile ale membrilor misiunilor speciale // 633
 privilegiile ale organizațiilor internaționale // 634
 privilegiile ale participanților la conferințele internaționale // 634
 privilegiile consulare // 635
 privilegiile diplomatice // 635
 privilegiu // 636
 privilegiu împotriva autoincriminării // 636
 privilegiu și imunitate // 637
 privilegiul fermierului // 637
 privilegiul transportatorului // 637
 prize maritime // 639
 prizonier de război // 639
 pro derelicto // 639
 pro domo sua // 639
 pro herede // 640
 pro herede gestio // 640
 pro memoria (pour mémoire) // 640
 pro possessore // 640
 proba cu expertiza judiciară // 640
 proba cu interogatoriul // 641
 proba cu înscrisuri // 641
 proba cu martori // 643
 probabilitate de daună // 643
 probatio diabolica // 643
 probatio incumbit ei qui dicit non qui negat // 643
 probațiune judiciară // 644
 probă // 644
 probă a căsătoriei // 645
 probă administrată // 645
 probă admisibilă // 646
 probă apreciată de judecător // 646
 probă asigurată // 646
 probă biologică // 647
 probă câștigată procesului // 647
 probă concludentă // 647
 probă de mare // 648
 probă de referință // 648
 probă derivată // 648
 probă digitală // 648
 probă din auzite // 648
 probă exclusă // 648
 probă extrajudiciară // 649
 probă genetică // 649
 probă inutilă // 649
 probă în materie comercială // 649
 probă încuviințată // 650
 probă la care se renunță // 650
 probă materială // 651
 probă medico-legală // 651
 probă necontestată // 651
 probă nepreconstituită // 651
 probă pertinentă // 652
 probă practică // 652
 probă preconstituită // 652
 probe noi în recurs // 652
 probitate morală // 652
 probitate profesională // 652
 problema tehnică în dreptul invențiilor // 652
 problemă de politică publică // 653
 probleme de drept care au primit o soluționare diferită din partea instanțelor judecătorești // 653
 procedeu probatoriu // 653
 procedura „deciziilor preliminare” ale Curții de Justiție a Uniunii Europene // 653
 procedura acordului de restructurare // 655
 procedura administrării probelor de către avocați // 655
 procedura adopției internaționale // 656
 procedura adopției interne // 657
 procedura audierii anticipate // 659
 procedura codeciziei // 659
 procedura concordatului preventiv // 659
 procedura consultării // 660
 procedura cooperării // 660
 procedura cu privire la cererile de valoare redusă // 661
 procedura de înregistrare a obiectelor protejate prin drepturi de proprietate industrială // 661
 procedura eliberării încheierii cu privire la verificarea evidențelor succesoriale // 661
 procedura flagrantului // 662
 procedura insolvenței // 662
 procedura instituirii consilierii judiciare sau a tutelei speciale // 662

procedura înscrierii în fals // 663
 procedura ofertei de plată și consemnațiunii // 664
 procedura ordonanței de plată // 664
 procedura ordonanței președințiale // 664
 procedura parafării // 665
 procedura partajului judiciar // 665
 procedura reabilitării // 666
 procedura refacerii înscrisurilor și hotărârilor
 dispărute // 667
 procedura sechestrului // 667
 procedura succesorală notarială // 668
 procedura urmăririi imobiliare // 671
 procedura verificării înscrisurilor // 672
 procedură (UE) privind dezechilibrele
 macroeconomice // 672
 procedură accelerată // 674
 procedură acuzatorială // 674
 procedură administrativă prealabilă // 674
 procedură aplicabilă deficitelor excesive în Uniunea
 Europeană // 675
 procedură arbitrală // 676
 procedură bugetară // 680
 procedură colectivă de înscriere la masa credală // 680
 procedură contencioasă // 680
 procedură contradictorie // 680
 procedură de atribuire a unui contract
 administrativ // 680
 procedură de citare și de comunicare a actelor de
 procedură // 681
 procedură de declarare a morții // 682
 procedură de dezechilibru excesiv // 682
 procedură de drept comun // 683
 procedură de evacuare din imobilele folosite sau
 ocupate fără drept // 683
 procedură de evaluare profesională // 684
 procedură de îndreptare, lămurire și completare a
 hotărârii judecătorești // 684
 procedură de judecată a apelului // 684
 procedură de judecată a recursului // 685
 procedură de judecată simplificată // 685
 procedură de regularizare // 685
 procedură de reorganizare judiciară // 686
 procedură de soluționare a abținerii sau a
 recuzării // 686
 procedură de soluționare pe cale amiabilă a
 conflictelor, a cererilor și reclamațiilor individuale
 ale salariaților // 687
 procedură diplomatică // 687
 procedură documentată // 688

procedură electorală uniformă pentru Parlamentul
 European // 689
 procedură extrajudiciară a divorțului // 689
 procedură fiscală // 690
 procedură generală de insolvență // 690
 procedură inchizitorială // 690
 procedură internațională // 690
 procedură în camera preliminară // 691
 procedură în cauzele cu infractori minori // 691
 procedură în fața primei instanțe // 693
 procedură în organizațiile internaționale // 693
 procedură judiciară a divorțului // 694
 procedură legislativă // 695
 procedură legislativă ordinară // 696
 procedură legislativă pentru a deveni parte a tratatelor
 internaționale // 697
 procedură legislativă specială // 698
 procedură necontencioasă // 698
 procedură orală // 699
 procedură penală // 699
 procedură prealabilă // 699
 procedură preliminară de urgență // 699
 procedură privind neîndeplinirea obligațiilor // 700
 procedură scrisă // 700
 procedură simplificată // 700
 procedură simplificată de atribuire a unui contract de
 achiziții publice // 701
 procedură simplificată de insolvență // 701
 procedură succesorală de judecată // 701
 proceduri de prevenire a insolvenței sau de
 restructurare preventivă // 701
 proceduri pentru asigurarea controlului statului
 portului // 702
 proceduri speciale // 702
 proces // 703
 proces arbitral internațional // 703
 proces civil // 703
 proces civil internațional // 703
 proces de ratificare // 703
 proces de stabilizare și de asociere // 706
 proces echitabil // 707
 proces penal // 707
 proces pendinte // 708
 proces-verbal // 708
 proces-verbal de constatare // 712
 proces-verbal de constatare a contravenției și de
 aplicare a sancțiunii contravenționale // 712
 proces-verbal de înmânare a citației // 712
 proces-verbal de sechestru // 713

proces-verbal de sesizare a organelor de urmărire penală // 713
 proces-verbal de situație // 713
 proces-verbal de ședință // 714
 proclamație // 714
 procurator in rem suam // 714
 procură // 715
 procură de reprezentare în fața OSIM // 715
 procură medicală // 716
 procură specială // 716
 procuror // 716
 procuror european // 717
 procuror european delegat // 717
 prodecan // 717
 producător // 718
 producător al operei audiovizuale // 718
 producător de baze de date // 718
 producător de deșeuri // 718
 producător de înregistrări sonore sau fonograme // 718
 producător de videograme // 719
 produs // 719
 produs accizabil // 719
 produs complex // 720
 produs complex în dreptul desenelor și modelelor industriale // 720
 produs cu defect // 720
 produs financiar // 720
 produs intern brut (PIB) // 721
 produs în dreptul desenelor și modelelor industriale // 722
 produs național brut (PNB) // 722
 produs purtător de drepturi de autor și drepturi conexe // 723
 produs semiconductor // 723
 produs sigur // 723
 produse identice // 723
 produse similare // 724
 produse tradiționale // 724
 profanare a lăcașurilor sau a obiectelor de cult // 724
 profanare de cadavre sau morminte // 724
 profesie // 725
 profesie liberală // 725
 profesionist // 725
 profil ADN // 726
 profil de risc // 727
 profiling // 727
 profilul criminalului // 728
 profit // 728

profit impozabil // 729
 profit net // 729
 profit reinvestit // 729
 program antivirus // 729
 program de administrare a probelor de către avocați sau consilieri juridici // 729
 program de guvernare // 729
 program de lucru inegal // 730
 program de plată a creanțelor // 730
 program de radio și televiziune // 731
 program de răscumpărare a acțiunilor // 731
 program de transport // 732
 program individualizat de muncă // 732
 program național de sănătate // 733
 program operațional // 733
 program pentru calculator // 733
 program pentru conformare // 734
 Programul Alimentar Mondial (World Food Programme – WFP) // 734
 programul EU4Health // 734
 programul Euratom // 735
 Programul Națiunilor Unite pentru Așezări Umane // 735
 Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare // 735
 Programul Națiunilor Unite pentru Mediu // 736
 proiect de act administrativ // 736
 proiect de act normativ // 737
 proiect de buget // 737
 proiect de lege bugetară anuală // 737
 proiectil // 738
 prolem sine matre creatam // 738
 promisiune de căsătorie // 738
 promisiune de contract // 738
 promisiune publică de recompensă // 739
 promisiunea faptei altuia // 740
 promovare // 740
 promovare în muncă sau în funcție // 740
 promulgare a legii // 741
 pronație // 742
 pronunțare a hotărârii // 742
 pronunțare a unei hotărâri penale pentru dezlegarea unor chestiuni de drept // 742
 propagandă de război // 743
 propagandă electorală // 743
 proporționalitate // 745
 proporționalitate a măsurii // 746
 proprietate // 746
 proprietate anulabilă // 747
 proprietate comună // 747

- proprietate comună în devălmășie // 748
 proprietate comună pe cote-părți // 749
 proprietate industrială // 750
 proprietate intelectuală // 751
 proprietate în devălmășie a soților // 751
 proprietate literară, artistică și științifică // 752
 proprietate peregrină // 752
 proprietate privată // 753
 proprietate privată a statului // 753
 proprietate privată a unităților
 administrativ-teritoriale // 754
 proprietate publică // 754
 proprietate publică a statului // 754
 proprietate publică a unităților
 administrativ-teritoriale // 755
 proprietate quiritară // 755
 proprietate rezolubilă // 755
 proprietatea pe cote-părți a soților // 756
 proprio nomine // 756
 propter rem // 757
 propulsie // 757
 propunere // 757
 propunere a probelor // 758
 prorector // 758
 prorogare de competență // 759
 prospect de emisiune // 761
 protectorat // 761
 protecția destinatarului corespondenței // 761
 protecția dreptului la viață de familie în Convenția
 europeană a drepturilor omului // 762
 protecția indicațiilor geografice, a denumirilor de
 origine, a denumirilor de produse tradiționale
 garantate și a mențiunilor facultative de calitate la
 nivelul UE // 765
 protecția noilor soiuri de plante în UE // 765
 protecție a atmosferei // 766
 protecție a bunurilor civile în caz de conflict
 armat // 766
 protecție a consumatorului // 767
 protecție a copilului care a săvârșit o faptă penală și nu
 răspunde penal // 767
 protecție a datelor cu caracter personal // 767
 protecție a datelor medicale // 769
 protecție a investigatorilor sub acoperire // 769
 protecție a martorilor // 769
 protecție a maternității la locul de muncă // 770
 protecție a mediului // 770
 protecție a minorilor // 770
 protecție a persoanei vătămate și a părții civile // 770
 protecție a proprietății // 771
 protecție civilă // 772
 protecție consulară // 772
 protecție diplomatică // 773
 protecție specială a copilului // 773
 protecționism // 773
 protejare a însemnelor monetare // 774
 protest // 775
 protest al căpitanului // 776
 protest al efectelor de comerț // 776
 protest cambial // 776
 protest de mare // 778
 protocoale terapeutice și ghiduri de practică
 medicală // 779
 protocol // 779
 protocol diplomatic // 780
 protocol privind evaluarea strategică de mediu // 780
 protocolul 3D Secure // 780
 Protocolul adițional la Convenția pentru protecția
 drepturilor omului și a demnității ființei umane
 față de aplicațiile biologiei și medicinei, referitor la
 interzicerea clonării ființelor umane // 781
 Protocolul adițional la Convenția pentru protecția
 drepturilor omului și a demnității ființei umane
 față de aplicațiile biologiei și medicinei, referitor la
 transplantul de organe și țesuturi de origine
 umană // 781
 Protocolul adițional la Convenția pentru protecția
 drepturilor omului și a demnității ființei umane
 față de aplicațiile biologiei și medicinei, referitor la
 cercetarea biomedicală // 781
 Protocolul adițional la Convenția pentru protecția
 drepturilor omului și a demnității ființei umane
 față de aplicațiile biologiei și medicinei, referitor la
 testarea genetică în scopuri medicale // 781
 Protocolul de la Geneva și Convenția cu privire la
 interzicerea perfecționării, producției și stocării
 armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la
 distrugerea lor // 781
 Protocolul de la Kyoto // 782
 Protocolul de la Londra privind traducerile brevetelor
 europene // 782
 Protocolul la Carta africană a drepturilor omului și ale
 popoarelor – Protocolul Maputo // 782
 Protocolul referitor la Aranjamentul de la
 Madrid // 782
 provă // 783
 provincie ecleziastică // 783
 provizii ale navei // 783

- provizion // 783
provocare la comiterea unor infracțiuni // 784
proxenetism // 784
proxy // 785
pseudonim // 785
pseudoreminiscență // 785
psihanaliză // 785
psihiatrie // 786
psihic // 786
psiholog // 786
psihologie // 787
psihopatie // 788
psihoză // 789
ptomaine // 789
public // 789
public equity // 790
publicare a hotărârii definitive de condamnare // 790
publicare a legii // 790
publicare a tratatelor // 790
publicarea actului normativ // 791
publicarea cererii de acordare a unui titlu de protecție de proprietate industrială // 791
publicarea cererii de brevet de invenție // 791
publicarea cererii de înregistrare a desenelor sau modelelor industriale // 792
publicarea cererii de înregistrare a mărcii // 792
publicație de presă // 793
publicație de vânzare // 793
publicație oficială // 794
publicații și anunțuri // 794
publicitate // 795
publicitate a datelor financiare // 798
publicitate a ședinței de judecată // 800
publicitate comparativă // 800
publicitate executată la comandă // 802
publicitate imobiliară // 802
publicitate înșelătoare // 803
publicitate mascată prin creații protejate prin drepturi intelectuale // 804
publicitate prin semne distinctive și/sau funcția publicitară a semnelor distinctive și indicative ale activităților de comerț // 804
publicitate subliminală // 805
publicitatea declarației de căsătorie // 805
publicitatea drepturilor de proprietate intelectuală // 805
pulbere // 806
punct de bază // 806
punct de lucru // 806
punere a unei opere la dispoziția publicului // 807
punere de drept în întârziere // 807
punere de îndată în libertate a inculpatului // 808
punere în circulație a produselor purtătoare de drepturi intelectuale // 809
punere în circulație sau conducere a unui vehicul neînmatriculat // 809
punere în discuția părților // 809
punere în executare // 810
punere în întârziere // 810
punere în liberă circulație // 811
punere în mișcare a acțiunii penale // 812
punere în posesie // 812
punere în primejdie a vieții // 812
punere în vânzare // 812
punere pe piață a produselor contrafăcute // 813
punerea de sigilii // 814
punerea în circulație de valori falsificate sau dobândirea de instrumente de plată fără numerar falsificate // 814
punte // 814
pupă // 815
pur potestativ // 815
purificare a apei // 815
purtare abuzivă // 815
„pusă pe uscat” // 815
putativ // 816
putere constituantă // 817
putere constituită // 818
putere de a reprezenta // 818
putere de conducere // 820
putere de cumpărare // 820
putere de lucru judecat // 821
putere de stat // 821
putere discreționară a administrației publice // 822
putere doveditoare // 822
putere executivă // 823
putere executorie // 823
putere judecătorească // 824
putere legislativă // 825
putere publică // 825
puteri protectoare // 826
putrefacție // 826

Universitatea
„Titu Maiorescu” din București

Institutul de Cercetări Juridice
„Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

INIȚIATORII PROIECTULUI

Prof. univ. dr. Iosif R. Urs
Președintele
Universității „Titu Maiorescu” din București

Prof. univ. dr. Mircea Duțu
Directorul Institutului de Cercetări Juridice
„Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române
(2011-2024)

ENCICLOPEDIA JURIDICĂ ROMÂNĂ

VOLUMUL V

O-P

COORDONATORII GENERALI AI VOLUMULUI V

Prof. univ. dr. Iosif R. Urs

Prof. univ. dr. Adrian Severin

Prof. univ. dr. Evelina Oprina

Editura
Academiei Române

Editura
Universul Juridic

București
2025

COORDONATORII GENERALI AI VOLUMULUI V

Prof. univ. dr. Iosif R. Urs

Prof. univ. dr. Adrian Severin

Prof. univ. dr. Evelina Oprina

CONTRIBUTORI

TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI; PSIHLOGIE JURIDICĂ; FILOSOFIA DREPTULUI

prof. univ. dr. Mihai Bădescu – coordonator
prof. univ. dr. Sorin Ivan – coordonator
conf. univ. dr. Mihail Niemesch – coordonator
prof. univ. dr. Ion Craiovan
prof. univ. dr. Gheorghe Dănișor
prof. univ. dr. Dan Claudiu Dănișor
prof. univ. dr. Emilian Ciongaru
conf. univ. dr. Iulia Boghirnea
lect. univ. dr. Florin Dumitrescu
asist. univ. dr. Ionuț Neftiu
psiholog dr. Ion Duvac

DREPT CONSTITUȚIONAL

prof. univ. dr. Adrian Severin – coordonator
conf. univ. dr. Marius Nicolae Balan – coordonator
prof. univ. dr. Mircea Criste
conf. univ. dr. Silviu Gabriel Barbu
conf. univ. dr. Claudia Gilia

DREPT ADMINISTRATIV

prof. univ. dr. Verginia Vedinaș – coordonator
conf. univ. dr. Marta Claudia Cliza – coordonator
prof. univ. dr. Vasilica Negruț
conf. univ. dr. Dan Constantin Măță
conf. univ. dr. Mircea Ursuța
conf. univ. dr. Elena Emilia Ștefan
conf. univ. dr. Tudor Chiuriu

DREPT CIVIL

prof. univ. dr. Iosif R. Urs – coordonator
prof. univ. dr. Săche Neculaescu – coordonator
prof. univ. dr. Liviu Stănculescu
conf. univ. dr. Ilioara Genoiu
lect. univ. dr. Ioan Morariu

DREPT PROCESUAL CIVIL

prof. univ. dr. Evelina Oprina – coordonator
conf. univ. dr. Mădălina Dinu
conf. univ. dr. Mihaela Cristina Mocanu
lect. univ. dr. Ioana Veronica Varga
conf. univ. dr. Nicolae-Horia Țiț
jud. dr. Mădălina Jebelean

DREPT PENAL

prof. univ. dr. Alexandru Boroi – coordonator
prof. univ. dr. Constantin Duvac
conf. univ. dr. Mirela Gorunescu
conf. univ. dr. Ionuț Andrei Barbu
conf. univ. dr. Bogdan Vîrjan
lect. univ. dr. Iulia Elena Nistor

DREPT PROCESUAL PENAL

conf. univ. dr. Andreea Simona Uzlău – coordonator
prof. univ. dr. Carmen Silvia Paraschiv
conf. univ. dr. Denisa Barbu
lect. univ. dr. Georgiana Maria Teodorescu
lect. univ. dr. Cătălin Marin
jud. dr. Victor Văduva
av. Floarea Grosu

DREPT COMERCIAL

prof. univ. dr. Smaranda Angheni – coordonator
cercetător șt. gr. I Gheorghe Buta – coordonator
prof. univ. dr. Florentina Camelia Stoica
conf. univ. dr. Carmen Pălăcean
lect. univ. dr. Mihaela Georgiana Iliescu
lect. univ. dr. Paul George Buta
jud. dr. Nicoleta Țândăreanu
av. dr. Dragoș Călin

DREPTUL MUNCII

prof. univ. dr. Magda Volonciu
prof. univ. dr. Iosif R. Urs
prof. univ. dr. Alexandru Țiclea
av. dr. Dragoș Brezeanu

DREPTUL FAMILIEI

conf. univ. dr. Antígona Camelia Iordana – coordonator

DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC

conf. univ. dr. Felicia Maxim – coordonator
prof. univ. dr. Traian Chebeleu – coordonator
amb. prof. univ. dr. h.c. Ion M. Anghel
prof. univ. dr. Irina Moroianu Zlătescu
prof. univ. dr. Nicoleta Diaconu
prof. univ. dr. emerit Olimpiu Crauciuc
prof. univ. dr. Gabriela Oanță
conf. univ. dr. Roxana Mariana Popescu
conf. univ. dr. Mădălina Cocoșatu
lect. univ. dr. Daniela Panc

DREPTURILE OMULUI

prof. univ. dr. emerit Nicolae Voiculescu – coordonator
lect. univ. dr. Maria-Beatrice Berna – coordonator
prof. univ. dr. Aurora Ciucă
amb. dr. Ion Diaconu
conf. univ. dr. Alina Gentimir

DREPTUL UNIUNII EUROPENE

prof. univ. dr. Augustin Fuerea – coordonator
prof. univ. dr. Adrian Severin – coordonator
prof. univ. dr. Irina Moroianu Zlătescu
prof. univ. dr. Nicoleta Diaconu
conf. univ. dr. Constanța Mătușescu

conf. univ. dr. Roxana Mariana Popescu
lect. univ. dr. Alina-Mihaela Conea

DREPT NOTARIAL

conf. univ. dr. Manuela Tăbăraș – coordonator
prof. univ. dr. Liviu Bogdan Ciucă
dr. Alin Moise

DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT

prof. univ. dr. Ioan Chelaru – coordonator
prof. univ. dr. Adrian Severin
conf. univ. dr. Mădălina Botină
lect. univ. dr. Maria-Carolina Niță
dr. Decebal-Adrian Ghinoiu

DREPTUL COMERȚULUI INTERNAȚIONAL; DREPT COMPARAT

prof. univ. dr. Adrian Severin – coordonator
conf. univ. dr. Carmen Pălăcean
lect. univ. dr. Roxana Maria Chirieac

DREPT ROMAN

prof. univ. dr. Cristinel Ioan Murzea
prof. univ. dr. Valeriu M. Ciucă

prof. univ. dr. Emil Molcuț

ISTORIA DREPTULUI ROMÂNESC

cercetător Cătălin Boboc
lect. univ. dr. Andrei Tinu

CRIMINALISTICĂ

conf. univ. dr. Adrian Cristian Moise – coordonator
conf. univ. dr. Dan Voinea
conf. univ. dr. Carmina-Elena Tolbaru
lect. univ. dr. Gabriela Matei

MEDICINĂ LEGALĂ

prof. univ. dr. Valentin Iftenie – coordonator
prof. univ. dr. Sorin Hostiuc

dr. Francesca Culea
dr. Alina Frunză

DREPTUL ASIGURĂRILOR

prof. univ. dr. Dumitru Badea – coordonator
prof. univ. dr. Felicia Alexandru
conf. univ. dr. Laura Elly Naghi
lect. univ. dr. av. Alexandru Bulearcă
av. Liviu Chiric

DREPTUL TRANSPORTURILOR

prof. univ. dr. emerit Olimpiu Crauciuc – coordonator
prof. univ. dr. Constantin Anechitoae
prof. univ. dr. Florica Brașoveanu

DREPT MEDICAL

asist. univ. dr. Cristina Teodora Pop
asist. univ. dr. Nicoleta Ramona Predescu

DREPT FINANCIAR; DREPT FISCAL

conf. univ. dr. Ioana Maria Costea
prof. univ. dr. Ionica Oncioiu

DREPT BANCAR

ec. dr. Vasile Săvoiu – Banca Națională a României

DREPT VAMAL

prof. univ. dr. Sebastian Bodu

DREPTUL PROPRIETĂȚII INTELLECTUALE

prof. univ. dr. Viorel Roș – coordonator
conf. univ. dr. Ciprian Raul Romișan
lect. univ. dr. Paul George Buta
asist. univ. dr. Andreea Livădariu

DREPTUL MEDIULUI

lect. univ. dr. Mihaela Paul

DREPT CANONIC

Pr. dr. Eduard Giurgi

CONSULTANȚI ȘTIINȚIFICI

prof. univ. dr. Constantin Sima

prof. univ. dr. Marin Voicu

Evaluarea formei finale a textelor a fost realizată cu sprijinul
Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, director prof. univ. dr. Evelina Oprina.

AU MAI CONTRIBUIT

av. dr. Luiza Neagu, prof. univ. dr. Elena Ana Iancu, av. drd. Alexandru Domșa, av. Silviu Nicolae Pană, drd. ec. Răzvan Tudor

SECRETARIAT EJР

Alexandra Badea
Alina-Alexandra Grigoraș
Ana Maria Perpelea

MULȚUMIRI

Coordonatorii volumului aduc mulțumiri Editurii Academiei Române, Editurii Universul Juridic și colectivului redacțional al Universității „Titu Maiorescu” din București pentru contribuția adusă la uniformizarea și armonizarea termenilor din diferite domenii juridice și pentru strădania și preocuparea constantă privind finalizarea și apariția volumului V.

CUVÂNT-ÎNAINTE

Ne aflăm în fața unei lucrări cu adevărat monumentală, rod al unei munci remarcabile și al unui efort științific de excepție, a cărei valoare este pe deplin recunoscută de Academia Română. Ajunsă la cel de-al cincilea volum, această operă de referință continuă să îmbogățească literatura de specialitate, oferind o analiză riguroasă a termenilor și expresiilor corespunzătoare literelor „O” și „P”.

Inițiată de Universitatea „Titu Maiorescu” și Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” cu aproape două decenii în urmă, Enciclopedia Juridică Română s-a constituit, în acest interval, într-o importantă componentă a marii opere enciclopedice naționale, pe care Academia a conceput-o, a încurajat-o și a susținut-o. Dacă avem în vedere toate cele patru volume masive deja aflate în spațiul public, împreună cu cel de față, al cincilea, constatăm, nu fără mirare, că acestea adună aproximativ 4.000 de pagini și explică, în cele mai multe cazuri, prin studii restrânse, peste 15.000 de noțiuni.

O asemenea performanță științifică și redacțională nu ar fi putut fi realizată decât de un grup numeros de specialiști – circa 100 –, grupați pe domenii de cercetare și coordonați de personalități române ale științei dreptului, toți aflați sub ghidajul unor coordonatori generali și sprijiniți deopotrivă de un secretariat tehnic și de competenții redactori ai Editurii Universul Juridic și ai Editurii Academiei.

Volumul al cincilea al Enciclopediei Juridice Române continuă să includă un număr mare de definiții din domeniul dreptului bancar, pe lângă cele din dreptul financiar și fiscal. La realizarea acestora au participat și experți ai Băncii Naționale a României, într-un efort de cercetare juridico-economică integrată. Nevoia unificării vocabularului și a conceptelor, precum și a armonizării teoriilor juridice și economice a fost confirmată cu acest prilej, primind un răspuns adecvat. În procesul elaborării textelor respective, s-a putut constata că economiștii mai au de învățat mult drept, iar juriștii mai au de învățat multă economie, dar că, mai ales, în contextul lumii actuale, unii fără alții nu pot rezolva tot mai complicatele probleme sociale cu care se confruntă. Fie și numai sub aspectul relevării unor asemenea necesități și al promovării interdisciplinarității și pluridisciplinarității în cercetarea științelor sociale, Enciclopedia Juridică Română oferă o contribuție de maximă însemnătate.

Chiar dacă o asemenea abordare integrată nu a putut ajunge încă la cotele maxime dorite de autori, avem deja un teren pe care îl vom putea fertiliza în viitor și pe care vom putea și va trebui să avansăm.

Pe aceeași linie, este de remarcat că volumul al cincilea al Enciclopediei Juridice Române consacră spații ample definirii politicilor, cu precădere celor ale Uniunii Europene. Doctrinile politice, la fel ca și cele economice, trebuie să întâlnească doctrinele juridice pentru a face din lege un instrument al ordinii reale și al progresului, în perfectă consonanță cu legile naturii și cu legile obiective ale diferitelor domenii de reglementat. Altfel, legea devine o simplă expresie a voluntarismului unei puteri lipsite de busolă, care se îndepărtează tot mai mult de adevăr și de realitatea socială.

Încercarea de a reda unitatea dreptului – afectată, din diverse motive mai mult sau mai puțin justificate, de împărțirea, uneori forțată și subiectivă, în diferite ramuri – s-a asociat acum, în mod fericit, cu efortul de a evidenția unitatea științelor sociale. Așa cum dreptul privat nu poate fi despărțit de dreptul public sau dreptul civil nu poate fi despărțit de dreptul comercial, așa nici dreptul, în general, nu poate fi despărțit de economie, și invers, după cum nu poate fi tratat fără a-l integra într-un univers intelectual comun cu alte științe sociale, precum filosofia, sociologia, politologia, psihologia, dar și cu logica sau etica. Fără a fi putut ajunge deocamdată până la capătul drumului, efortul vizibil făcut în acest sens de autorii volumului de față este meritoriu.

Dacă nu în toate cazurile, în foarte multe dintre ele cititorii vor găsi considerații juridice care integrează concepte și raționamente economice, sociologice sau politice, conferind totodată expresie juridică discursului economic, social sau politic. Armonia socială nu se poate realiza fără armonizarea tuturor componentelor cercetării vieții sociale, astfel încât concluziile diferitelor procese de reflecție cu privire la ordinea socială și la binele individual, realizat în contextul binelui colectiv, să fie congruente. Iată unul dintre mesajele implicite ale volumului al cincilea al Enciclopediei Juridice Române, mergând pe calea deschisă de volumele anterioare.

Așa cum au afirmat în repetate rânduri coordonatorii generali, Enciclopedia Juridică Română reușește să facă distincția între caracterul trecător al legii și caracterul permanent al dreptului, în condițiile în care lumea și

societatea evoluează. Evoluția gândirii juridice trebuie să inspire și să calibreze evoluția legislației, fără a se lăsa dominată de conjuncturi sau interese subiective. Numai astfel, mărturisesc autorii Enciclopediei, se poate ajunge la guvernarea legii – o lege fidelă principiilor dreptului și o guvernare distinctă de guvernarea „prin lege” –, căci „prin lege” guvernează și dictatorii. Nu legea ca produs al voinței deținătorilor trecători ai puterii, ridicată la rang de regulă obligatorie de comportament, ci legea întemeiată pe constanțele dreptului și legitimată prin însăși legitimitatea democratică a legiuitorului.

Într-o perioadă în care Uniunea Europeană se confruntă cu un complex de crize generatoare de euroscepticism, Enciclopedia Juridică Română aduce o contribuție semnificativă la clarificarea naturii juridice a acestei entități politice transnaționale și oferă o interpretare de rafinament intelectual și profunzime științifică asupra cadrului juridic în care aceasta este abilitată să funcționeze. Pe această bază, Enciclopedia propune soluții juridice pentru depășirea unor limite ale gândirii politice, precum și pentru promovarea agendelor politice naționale în context paneuropean. Cum să rămânem independenți într-o lume a interdependențelor? Acestei întrebări, cu caracter politic, Enciclopedia Juridică Română îi formulează un răspuns juridic.

Nu doar integrarea europeană, ci și funcționarea instituțiilor naționale în raporturile dintre ele, caracterizate prin lupta și unitatea contrariilor constând în separația puterilor și controlul lor reciproc, reclamă descifrarea unor principii și reguli de drept constituțional. Cei care vor căuta în paginile Enciclopediei ieșiri din controversile care au marcat în ultimii ani dezbaterile cu privire la ordinea constituțională a României vor găsi, probabil cu surprindere, dar, negreșit, cu satisfacție, abordări perfect logice din punct de vedere juridic, care contrazic multe dintre tezele ce au invadat abuziv dezbaterile publice. În aceasta rezidă speranța ca ordinea constituțională românească să se consolideze, inclusiv sub influența unei conștiințe juridice comune, debarasate de politizarea partizană.

Dreptul internațional public, codificat în cea mai mare parte în contextul Războiului Rece, a intrat în criză odată cu declanșarea procesului de schimbare a raporturilor de putere la nivel mondial. Cumulată cu dinamica jocului de interese, această schimbare reclamă reforma ordinii internaționale în ansamblul său. Este evident că orice nouă ordine va trebui să fie o îmbinare între discontinuitate și continuitate. De aceea, efortul autorilor Enciclopediei de a redefini instituțiile de drept internațional public, pe bazele pe care au fost concepute, dar și în perspectiva sfidărilor, oportunităților și amenințărilor viitoare în relațiile dintre state, precum și dintre actorii statali și nestatali cu relevanță globală, este de apreciat și, desigur, de valorificat.

Codurile române – civil și penal, respectiv de procedură civilă și de procedură penală –, adoptate relativ recent, au putut să cunoască deja o îndeajuns de pilduitoare confruntare cu practica încât să își arate atât meritele, cât și limitele. Enciclopedia Juridică Română oferă ocazia identificării acestora, pavând astfel drumul spre eventuale ameliorări ale legislației acum în vigoare, atât pe calea interpretării, cât și pe aceea a unor reforme legislative.

Toate aceste aspecte, alături de multe altele, justifică susținerea constantă de care proiectul Enciclopediei Juridice Române, în procesul transpunerii lui în practică, s-a bucurat din partea Academiei Române și, în special, a Secției de Științe Economice, Juridice și Sociologie.

Așteptăm, desigur, cu interes, speranță și o doză de nerăbdare, apariția ultimelor volume ale lucrării – conform estimărilor actuale, probabil încă două – pentru a putea nu doar aprecia cum se cuvine finalizarea unui proiect cutezător prin dimensiunea ambiției științifice a inițiatorilor, coordonatorilor și autorilor săi, ci și pentru a trece la o a doua ediție, care, profitând de ceea ce s-a realizat până acum și lucrând pe această bază, să ducă la un nivel superior dezvoltarea științei dreptului în general și strălucirea școlii românești de drept, spre satisfacția juriștilor și nejuryștilor, a publicului național și internațional, fără îndoială interesat să acceadă la o ordine de drept justă, fezabilă și durabilă.

Academician **Mugur ISĂRESCU**
Președintele Secției de Științe Economice, Juridice și Sociologie
a Academiei Române
Guvernatorul Băncii Naționale a României

PREFAȚĂ

Volumul al cincilea al Enciclopediei Juridice Române cuprinde definiții și comentarii referitoare la termeni și expresii juridice care corespund literelor „O” și „P”. Acestea sunt împărțite în treizeci și trei de ramuri de drept, au fost redactate de peste o sută de contributory principali și asociați și acoperă aproape o mie pagini.

Ca și în volumele anterioare, **avem de-a face cu o operă colectivă**, fiecare text fiind rezultatul contribuției mai multor autori sau produsul unui efort de agregare a abordărilor de ramură, astfel încât să se refacă integralitatea ordinii de drept, evitându-se abordările contradictorii ale acelorași termeni sau ale termenilor înrudiți, complementari sau conecși, cercetați din perspectiva unor ramuri de drept diferite.

Dacă în *prefața* volumului al patrulea al Enciclopediei am insistat asupra obiectivelor pe care și-au propus a le atinge realizatorii lucrării, în *prefața* prezentului volum vom menționa, cu precădere, observațiile la care ne-a condus munca de cercetare necesară elaborării acestuia.

CONSTANTELE DREPTULUI ȘI PROVIZORATUL LEGII

Fără îndoială, efortul privind elaborarea Enciclopediei Juridice Române a continuat să se desfășoare și ca **luptă între știința dreptului și interpretarea legislației, între gândirea critică și cercetarea literală, între abordarea cauzală și cea empirică, între viziunea sistemică și cea segmental-anarhică, între respectul față de legitățile obiective și fetișizarea voluntarismului politic**. Deși, principial, controversa s-a soluționat în favoarea celei dintâi dintre contrariile menționate, urmele înclășării sunt și, probabil, pentru multă vreme vor rămâne vizibile; dacă nu cumva vom avea de-a face și cu mișcări de recul.

Nu este vorba atât despre subordonarea față de comenzile politice, cât despre o anumită lene spirituală, îmbinată cu un conformism intelectual, care a cuprins întreaga societate românească și chiar întregul Occident euro-atlantic. Redactarea volumului al cincilea al Enciclopediei Juridice Române a avut loc într-un univers ideologic global, dominat de întâlnirea doctrinei corectitudinii politice – care a legitimat vigilența unui neo-iacobinism sau a unui talibanism sintetizate în conceptul *woke*, etimologic de sorginte afro-americană – cu doctrina demolării culturale (*cancel culture*) și cu cea a post-adevărului; toate acestea fundamentând și orientând politica unei „noi normalități”. Or, orice normalitate nouă este, prin raportare la vechea normalitate, o anormalitate.

Chiar dacă nu explicit, această nouă operă de ideologizare integrală a vieții sociale a afectat și studiul științei dreptului. Rigoarea logică și legătura dreptului, ca știință, cu realitatea au fost substituite de concepte noi, menite să conducă la abandonarea noțiunilor și raționamentelor juridice clasice, împingând discursul juridic într-o ceață intelectuală în care arbitrarul se impune ușor, cu pretenția că astfel sunt apărate precepte morale aflate în conflict atât cu adevărul istoric, cât și cu ordinea naturală a universului. Respectivele precepte nu sunt însă decât expresia normativă a intereselor unor grupuri minoritare gata să sacrifice echilibrele care asigurau armonia socială, create și păzite de o ordine juridică normală/clasică, pentru a obține liniștea și stabilitatea politică prin diferite forme de terorism (fizic sau moral), menite să impună dogma cuprinsă în narativele puterii oficiale.

Dacă, la începuturile istoriei comunismului real românesc, cu dogmatismul lui sufocant, juriști români de marcă (precum Ion Gheorghe Maurer, dar și Traian Ionașcu, Mihail Eliescu, Vintilă Dongoroz, Tudor Radu Popescu, Petre Anca, Yolanda Eminescu și mulți alții) s-au ridicat împotriva ideologizării dreptului și au construit teoria constantelor dreptului, reușind astfel, timp de mai multe decenii, să salveze școala românească de drept și să permită evoluția gândirii juridice românești libere (fie aceasta chiar și în cadrul unui regim puțin favorabil libertății), se pare că, în mișcarea ciclică a istoriei, ne-am întors acolo de unde am plecat. De aceea, **revine actualelor generații de slujitori ai științei dreptului misiunea de a o reabilita, de a o degaja de dogme și de a o elibera din prizonieratul legalismului**.

Constantele dreptului sunt eutanasiate de legile care nu țin seama de ele și nu izvorăsc din ele. **Identificarea constantelor cere un proces permanent de cercetare și de reflecție. Ele nu se impun axiomatic, deși**

sunt categorii apriorice în sens kantian. De asemenea, ele nu țin știința juridică în loc, nu reprezintă statica dreptului, ci evoluează odată cu evoluția societății. Ele sunt istorie și istorice. Ceea ce rămâne stabil este raportul lor cu realitatea, cu istoria adică, pe care o transpun sau o exprimă în limbaj juridic, atât ca vocabular, cât și ca gramatică. Stabil este și progresul lor organic, înglobând unitatea dintre discontinuitate și continuitate. Astfel, constantele dreptului roman sau ale vechiului drept românesc se regăsesc în dreptul contemporan, cu aceleași finalități și în același raport cu realitatea obiectivă, aflată în permanentă schimbare, generând noi reguli de comportament prin care se construiește istoria.

Extrase din realitate, iar nu impuse realității, **aceste constante sintetizează și identitatea culturală a comunității a cărei viață istorică o ordonează.** De aceea, conceptele preluate dintr-o lege străină nu pot contribui la consolidarea ordinii de drept în mediul politic în care sunt aduse decât dacă avem de-a face cu două spații culturale similare sau măcar compatibile. Dreptul pozitiv (legea juridică), dacă este indiferent față de asemenea legături indispensabile, este lipsit de coerență conceptuală și identitate națională. Valabile pentru orice lege, aceste observații sunt cu atât mai importante când este vorba despre legea legilor – Constituția.

În acest sens, Lordul Balfour (poate și cu un oarecare exces de orgoliu al unui scoțian devenit prim-ministru al Regatului Unit) observa, încă în secolul trecut: „Dacă dorim să găsim adevărata bază a precedentului de lungă respirație care a modificat treptat monarhia medievală într-o democrație modernă, procedeu prin care atât de multe lucruri s-au schimbat și atât de puține au fost distruse, va trebui să studiem temperamentul și caracterul, mai degrabă decât inteligența și ideologia. Acesta este un adevăr ce poate fi amintit cu folos tuturor acelor care recomandă adoptarea integrală a instituțiilor britanice în țările străine. O asemenea experiență nu ar putea fi încercată fără pericole. Constituțiile și legile pot fi ușor copiate, temperamentul nu. Puțin contează celelalte daruri pe care le posedă un popor dacă îi lipsesc acelea care, din acest punct de vedere, au cea mai mare importanță. Dacă, spre exemplu, el nu are înclinația naturală pentru libertate și respect natural față de lege; dacă nu știe cum să facă compromisuri și nici când anume; dacă îi lipsește umorul și tolerează jocul neloyal; dacă nu are acea neîncredere față de concluziile extreme, care este descrisă uneori, fără temei, ca fiind lipsă de logică; dacă nu îi repugnă corupția, și distincțiile pe care le face tind a fi ori prea numeroase, ori prea profunde, atunci fericita aplicare a instituțiilor britanice poate fi dificilă, dacă nu chiar imposibilă”.

Această observație, la care nu putem decât achiesa, arată nu numai că importurile forțate de concepte juridice dintr-un sistem de drept în altul creează incoerență juridică, ci mai ales că fiecare sistem este altceva sau, în orice caz, în primul rând și mai ales, este mai mult decât legea. **Legile se pot copia; dreptul nu.** Legea copiată fără a se ține seama de drept este dificil, dacă nu chiar imposibil de aplicat, forțarea notei ducând inevitabil la dezordine politică și revoltă socială. În acest sens, **constantele dreptului au caracter național și universal în același timp și sub același raport.** Aceasta, pe de o parte, întrucât naționalul este un mod specific de a crea soluții cu valoare universală pentru rezolvarea unor probleme similare, indiferent de locul în care se manifestă, iar, pe de altă parte, pentru că există și constante apărute în context global, fără a fi fost determinate de variabila geografică.

O enciclopedie juridică, obligată să meargă la esența dreptului, este tocmai locul de adunare și agregare a constantelor dreptului. Legea care nu are legătură cu aceste constante și nu se poate explica prin ele, reducându-se doar la ceea ce scrie în textul său, nu ține de domeniul dreptului. Ea este doar un act politic, o manifestare de putere, căreia juriștii încearcă, pe calea interpretării, să îi confere logică juridică și să îi asigure relevanță juridică, pentru a o include, ca pe o componentă subiectivă, în sistemul ordinii de drept înrădăcinate în ordinea obiectivă a naturii. Astfel, puterea se disciplinează și se civilizează, respectiv iese din palatul grupului de interese care a promovat-o, spre a se pune în slujba cetății.

Iată cum a fost gândit volumul al cincilea al Enciclopediei Juridice Române de către coordonatorii săi generali.

LEGEA CA PRODUS AL DREPTULUI

Această abordare nu se conformează curentelor principale care caracterizează astăzi lumea dreptului românesc – un drept redus, cel mai adesea, la lege și confundat cu aceasta.

Doctrina juridică aproape că a dispărut. Rațiunea legii nu se mai cercetează. Teoriile generale de ramură se confundă cu dispozițiile generale ale legilor care cuprind astfel de texte. Așadar, nu există nici enciclopedii juridice de ramură și nici enciclopedii juridice generale, demne de acest nume. Enciclopedismul juridic este surghiunit, dacă nu îngropat. Aceasta cu consecințe dezastruoase în ceea ce privește guvernarea legii însăși. **Dacă legea este separată de drept, acesta din urmă nu își mai găsește loc în actul de guvernare, fie că vorbim despre acțiunea politică a puterii legislative, a puterii executive sau a puterii judecătorești** (fiind o putere, și actele acesteia tot politice sunt, cu precizarea că ea este singura calificată pentru a apăra nu doar legea, ci și dreptul). Așa-zisul „stat de drept”, adică starea de legalitate, rămâne doar un „stat al legii” (prin care guvernează și dictatorii, după fanteziile lor), fără a fi și un „stat al dreptului”. Cum să ne mai mirăm că, în asemenea împrejurări, faptele se revoltă împotriva legii?!

Enciclopedia juridică nu este o formă de popularizare a dreptului și nici o modalitate de prezentare rezumativă a legislației pe înțelesul tuturor. Ea esențializează dreptul, ducându-se în străfundurile gândirii juridice pentru a-i găsi izvoarele ascunse în înseși realitățile naturii și ale vieții sociale, pentru a extrage de acolo tot ceea ce este necesar legiuitorului ca să poată organiza raporturile interumane în armonie cu natura – materială și umană –, vegheată, după expresia lui Kant, de „cerul înstelat de deasupra noastră și de legea morală din noi”. Unui asemenea spirit enciclopedic i se dorește dedicată lucrarea de față. Acesta nu poate fi ocultat de lectura legilor, adesea rezumată la interpretarea literală a acestora. **Valoarea legii constă în faptul că își are originea în drept, nu în aceea că ar fi un joc, fie el și sofisticat, de cuvinte încrucișate.**

Nicolae Titulescu, printre altele profesor de drept și membru al Academiei Române, afirma că „legea nu e decât o probă a unei părți din drept; ea nu e dreptul însuși”. Cu alte cuvinte, putem reconstitui parțial universul culturii juridice – cultura însemnând creație – prin înțelegerea legii. Aceasta, în măsura în care legea respectă teoria dreptului, poate fi o dovadă a conținutului lui, a mesajului lui. Dintr-o lege izvorâtă din știința dreptului putem afla ce spune dreptul, în limitele obiectului acelei legi. **Nicio lege nu epuizează dreptul și nici totalitatea legilor nu îl compune, nu este egală cu dreptul. Acesta se exprimă, dacă lucrurile stau cum se cuvine, și trebuie să se exprime prin legi, dar este mai mult decât ele, constituind universul în care se găsesc instrumentele pentru înțelegerea și aplicarea lor.**

Guvernarea legii nu există fără guvernarea dreptului. Judecătorul care știe doar legea, dar nu și dreptul, pronunță o hotărâre care poate fi formal logică și astfel menține coerența acțiunii sociale într-un sistem de referință închis; hotărârea respectivă nu este însă cauzal logică și, de aceea, nu este funcțională la nivelul ansamblului social din a cărui ordine face parte. Juristul american Roscoe Pound afirma: „Prima sarcină a judecătorilor nu este de a aplica reguli prefabricate, ci de a descoperi, prin practicarea unui adevărat «social engineering», ceea ce este bun pentru societate.” În acest sens, adăugăm noi, **judecătorul nu legiferează – aceasta fiind sarcina legiuitorului –, ci „juridicizează” legea, în măsura în care ea contrazice dreptul sau se îndepărtează de știința dreptului.**

„Engineering-ul social” despre care vorbește Pound nu înseamnă introducerea în lege a unor concepte sau concepții economice sau sociologice străine lui, ci **identificarea, în domeniul economic sau social ce se cere disciplinat, a acelor adevăruri juridice permanente, care, agregate, indică modul în care raporturile între persoane – raporturi patrimoniale (referitoare la bunuri) sau personal nepatrimoniale (referitoare la demnitatea identitară) – trebuie să se lege și să se execute, spre binele fiecăruia și spre binele comun, în același timp.**

Legea juridică există în drept numai întrucât dreptul se regăsește în ea. De aceea, este posibil să existe legalitate fără lege (istoria dreptului de *common law* ne oferă un excelent exemplu în acest sens), dar este imposibil să existe legalitate fără drept.

Avocatul sau procurorul care știe legea, dar nu și dreptul, poate câștiga procese, respectiv își poate impune opiniile în fața instanței judecătorești, dar nu obține, decât accidental, soluții care să asigure funcționarea optimă a ansamblului social. **Nu tot ceea ce este logic este și drept, după cum nu tot ceea ce este logic este și funcțional.** Cu precizarea că **morala dreptului nu este morala renunțării sau a iertării, ci aceea a abilității competiționale și a funcționalității globale; nu stă în spiritul generozității, ci în arta conservării echilibrelor, la nivel micro și macro, în statică și în dinamică, deopotrivă.**

În lumina unor asemenea precepte, contributorilor la realizarea volumului al cincilea al Enciclopediei Juridice Române, așa cum s-a procedat și în cazul volumelor anterioare, li s-a cerut să definească termenii fără a face trimiteri la legislația în permanentă (și excesivă) schimbare, decât atunci când aceasta oferea proba unei excelente transpuneri a dreptului în textul normativ ori când, dimpotrivă, dovedea aberația îndepărtării de la comandamentele științei dreptului. Critica legii, în asemenea situații, avea tocmai rostul explicării dreptului, al evidențierii mesajului juridic încapsulat în textul emanat din voința puterii politice. De asemenea, s-a admis menționarea unor articole de lege sau citarea textelor acestora în cadrul unor abordări istorice impunând compararea doctrinelor juridice, economice sau politice în evoluția expresiei lor legislative.

Ceea ce s-a putut constata este împrejurarea că, și în societățile presupus libere, politicul a ajuns să domine și a invadat cercetarea științifică în asemenea măsură încât **puterea, în numeroase ocazii, a sufocat adevărul, ajungând până la a crea anumite automatisme traduse, cu privire la știința dreptului, într-o adevărată dependență a doctrinei față de legislație.** În cazul multor specialiști, doctrina nu se mai autonomizează în raport cu legislația, în timp ce în elaborarea legislației rareori se recurge la doctrină și la specialiști. Faptul indică și **o reducere a rolului jucat de Consiliul Legislativ, experiența elaborării Enciclopediei punând în lumină nevoia revitalizării și consolidării acestei instituții,** după cum vom evidenția în demersul nostru.

Dacă în dreptul internațional public, care în mare măsură este un drept al tratatelor, se mai pot trece cu vederea referirile la textul acestora, deși, chiar și într-un asemenea caz, din texte ar trebui să se deducă principii și raționamente general valabile, în alte domenii juridice, **dreptul dispare pur și simplu în ceața trimiterilor la numere și titluri sau articole de lege, lăsând impresia că legiuitorul a reglementat fără nicio logică, împins de instincte și impulsuri momentane. Precaritatea expunerilor de motive, devenită în România uzanță parlamentară, conduce la precaritatea evaluării critice a bazelor științifice, ideologice și filosofice ale legislației, în loc ca, dimpotrivă, să o stimuleze.**

Literatura de specialitate din materia dreptului administrativ, a părții speciale a dreptului penal, a succesiunii în dreptul civil sau cea a dreptului familiei ori din materia societăților, în dreptul comercial, pentru a nu mai vorbi despre cea de drept procesual (civil și penal), se reduce aproape în totalitate la exegeza legii, cu accent pe interpretarea filologică, la care, uneori, se adaugă interpretarea sistematică și, rareori, cea istorică. Un asemenea efort este respectabil și, fără îndoială, util, numai că aceasta nu este, decât cel mult parțial, știința dreptului, iar dreptul nu se reduce în niciun caz la aceasta. Oricum, o asemenea abordare nu poate fi cea a unei enciclopedii juridice, care trebuie nu doar să informeze, ci și să formeze conștiința juridică și să edifice cultura juridică, păstrându-și actualitatea pe un interval de timp îndelungat.

Chiar dacă cei care au contribuit cu definiții, adesea ridicate la rang de eseuri, la redactarea Enciclopediei Juridice Române (volumul al cincilea și cele precedente) nu s-au putut pune de acord în privința eliminării totale a referirilor la legislație (ceea ce, desigur, afectează perenitatea lucrării), efortul a fost făcut, iar rezultatele nu sunt neglijabile. Mai ales acolo unde a fost vorba despre texte cu autori colectivi, la insistența coordonatorilor, s-a putut face demonstrația că **inclusiv definirea unor instituții juridice create de legiuitor și reglementate în detalii tehnice se poate realiza exclusiv prin evidențierea logicii actului normativ, a obiectivelor sale politice, a suportului său ideologic și a congruenței cu tradițiile, aspirațiile și modul de a trăi și a gândi al societății românești, aflate într-un complex de interdependențe globale.** Acolo unde nu am atins această performanță, nutrim speranța că ea va deveni fapt împlinit în viitor, valorificând astfel ambițiosul nostru demers prezent, dedicat restabilirii locului dreptului ca știință în sistemul juridic românesc.

CONFUZIA NORMATIVĂ ȘI INOVAȚIILE JURIDICE INUTILE

Cercetarea efectuată a relevat faptul inflației legislative (deja resimțit empiric). Mai ales în lipsa cunoașterii dreptului și a culturii juridice la nivelul forurilor legislative, aglomerarea spațiului normativ a dus la sufocarea comunicării între stat și cetățeni. Adagiul *nemo censetur ignorare legem* a devenit o regulă inaplicabilă, o utopie în care nimeni nu mai crede.

Probabil că din acest motiv au fost introduse „gospodărește” în legislația română actuală prevederi uluitoare care obligă părțile litigante să facă sarcina probei atunci când legea aplicabilă raporturilor cu elemente de extraneitate este o lege străină sau când raportul juridic cade sub incidența unor cutume ori a dispozițiilor unor tratate internaționale la care România este parte, uitându-se (dacă autorii textelor respective au știut vreodată) că *iura novit curia* și că normele în discuție sunt elemente de drept, iar nu de fapt, și, în mod special, că „perfidă” lege străină se aplică potrivit dispozițiilor de drept internațional privat ale glorioasei legi române, în timp ce acordurile internaționale ratificate de Parlamentul român fac parte din dreptul intern fără a mai fi transpuse în legislație autohtonă.

În trecere fie spus, **Consiliul Legislativ, care poate veghea nu numai asupra respectării normelor de tehnică legislativă în cazul unei inițiative legislative sau al unui proiect de lege dat, ci este în măsură să și plaseze noua reglementare în contextul normativ existent, sesizând oportunitatea sau inoportunitatea adopțării sale, intervine doar înaintea dezbaterilor parlamentare, fără a mai fi chemat să evalueze și rezultatul acestora.** Aceasta face ca, din Parlament, legile să iasă cu aberații juridice adesea grave, ca să nu mai vorbim de inovațiile lingvistice nefericite, care devalorizează și relativizează avizul Consiliului Legislativ, cerut și dat *ante legem*, conducând la o diminuare a impactului său normativ și chiar la o anumită desconsiderare a sa.

Regretatul profesor Ion Rucăreanu obișnuia să citeze o maximă care afirma că „dreptul este o limbă bine făcută”. Așa este! În năvalnicul proces legislativ din actuala epocă a vitezei, el devine însă o „pășărească”, rezultată atât din invazia barbarismelor juridice inutile (noțiuni specifice altor limbi și altor culturi, incompatibile cu universul gândirii românești), cât și din „spiritul creator” al unor legislatori ignoranți în știința dreptului. Năpasta este amplificată de preluarea servilă a acestor termeni născociți, adesea sub presiunea presei, în doctrina juridică, pentru ca, întrucât „cărțile din cărți se scriu”, să polueze mesajul juridic general printr-un efect de răspândire în cascadă.

Nu am putut stabili, astfel, de ce vechea „prezumție relativă” (*iuris tantum*), având ca antonim „prezumția absolută” (*iuris et de iure*), a trebuit să ia numele de „prezumție simplă”, al cărui antonim lingvistic, „prezumția complexă”, nu are niciun înțeles juridic. Pentru a se da totuși conținut specific acestui tip de prezumție, doctrina a emis ideea că ea ar fi una creată pe baza probelor în circumstanțiere adunate de judecător, din care el deduce concluzii, evident nesusținute prin probe directe, valabile până când partea interesată (adică cea prejudiciată de prezumție) face proba contrară (adică face proba nevinovăției sale, în loc să fie ținută a contracara doar proba vinovăției adusă de acuzator sau de reclamant). Aceasta trimite cu gândul la odioasele „raționamente/deducții logico-juridice” pe baza cărora instanțele judecătorești române au pronunțat condamnări fără nicio probă directă. Așadar, nu este vorba despre prezumții legale, ci de unele ajuridice, de concepte care deschid poarta prejudecăților și abuzurilor judiciare (cu deosebire grave în procesul penal).

Dacă, în primii ani de după schimbarea de regim din 1989, legiitorul român a trebuit să se lupte cu sintagma „societăți de producție și de comercializare”, specifică dreptului socialist ideologizat, care vedea în producție (ofertă), iar nu în piață (cerere), cheia progresului economic, cu un sfert de secol mai târziu suntem nevoiți să constatăm că sintagma „societate comercială” și-a pierdut, tot din rațiuni politico-ideologice, dar și din cauza ignoranței științifice, atributul „comercial”, obligându-ne să îl reabilităm. Nu orice societate este comercială, iar aceea care este trebuie să fie disciplinată prin reguli specifice naturii ei economice.

Lupta dusă „la baionetă” pentru a purifica textele Enciclopediei Juridice Române prin eliminarea unor asemenea adaosuri nocive a dat doar rezultate parțiale, dar încurajatoare. Rămâne ca, pentru viitoarele volume și ediții, bătaia să fie dusă mai departe. Până atunci, credem că, ***de lege ferenda*, actele normative dezbătute și adoptate pe articole de către Parlament ar trebui supuse unui al doilea aviz obligatoriu al Consiliului Legislativ (adică un aviz obligatoriu de cerut, dar nu și obligatoriu de transpus în practică) înaintea votului final.**

INFLAȚIA LEGISLATIVĂ ȘI CONSECINȚELE EI

Revenind la fenomenul inflației legislative și reamintind, tot în treacăt, că, potrivit standardelor Consiliului Europei, suprareglementarea este o caracteristică a regimurilor politice autoritare (se pare că democrația liberală este un regim instabil), observăm că aceasta are consecințe atât social-politice, cât și academice.

Pe de o parte, imposibilitatea de a cunoaște întregul ansamblu al nenumăratelor reglementări aplicabile unui anumit raport sau complex de raporturi interconectate, amplificată de instabilitatea legislativă (actele normative se modifică în același ritm alert cu cel în care se multiplică), dar mai ales dificultatea, vecină cu imposibilitatea de a corobora normele coincidente și de a evita contradicțiile dintre ele, în special atunci când același raport se intersectează cu norme aparținând unor ramuri de drept diferite, așezate sub imperiul unor filosofii politice distincte (de exemplu: drept constituțional, drept comercial și drept penal), conduc la anomie socială și politică. Rotițele ansamblului social se mișcă, dar nu se armonizează, coroborează, agregă și interconectează; fiecare se învârtă în gol, în timp ce motorul comunitar stă pe loc.

Inflația legislativă generează, zi de zi, ceas de ceas și în proporție de masă, distopie. Așa ne îndreptăm către un sistem național de drept distopic, care riscă să se transforme într-o ordine politică distopică.

Scuza suprareglementării este aceea că, prin sporirea regulilor (scrise), se consolidează ordinea și se reduce riscul. Aceasta este însă o iluzie. **Cu cât mai deasă pădurea normativă, cu atât ea oferă mai mult adăpost nelegiuțiilor, ceea ce, evident, subminează ordinea socială și așază viața comunității sub semnul unor pericole tot mai greu de suportat. Suma legilor în exces devine suma nelegiuirilor.**

Mai grav decât atât, **inflația legislativă duce la stagnare.** Or, aceasta este o problemă de sistem. Cu cât limitarea libertății crește, ca efect al înmulțirii regulilor juridice, intrarea în raporturi juridice se încetinește. Securitatea statică a circuitului civil poate, astfel, să fie mai mare, dar securitatea dinamică scade dramatic. Or, progresul reclamă dinamism, iar dinamismul presupune asumarea riscurilor. **Pentru a progresa, societatea are nevoie nu de eliminarea riscurilor, ci de încurajarea asumării acestora.** Ceea ce se realizează printr-o protecție juridică adecvată acordată celor dispuși să riște cu scopul de a câștiga noi drepturi („cine nu riscă nu câștigă” – spune înțelepciunea populară), în condițiile păstrării unei prudențe rezonabile și a unor comportamente care îmbină abilitățile concurențiale cu loialitatea. Astfel de atitudini nu pot fi definite tehnic și determinate anticipativ prin norme de drept pozitiv, atât timp cât incertitudinea este de esența riscului. De aceea, dreptul este obligat să opereze cu standarde juridice nedeterminate.

Se constată, astfel, că **intervențiile anti-risc cu caracter tactic ale legiuitorului, atunci când sunt prea ample, dau naștere unui imens risc strategic.** Dacă succesul tactic nu este asigurat, prejudiciul strategic este garantat. Inclusiv în domeniul dreptului se aplică maxima cunoscută în teoria militară, potrivit căreia, oricâte ar fi înfrângerile tactice, dacă strategia este bună, războiul va fi câștigat, pe când o strategie greșită duce la pierderea războiului, chiar dacă pe parcurs se obțin și victorii tactice. Rămânând în cadrul acestei comparații, **dreptul este strategia ordinii sociale, în timp ce legile sunt tactica ei; și cu cât legile sunt mai multe, cu atât spațiul rezervat dreptului este mai mic.**

Pe de altă parte, numărul mare de acte normative a impulsionat, într-o încercare de sistematizare, altminteri necesară, gruparea reglementărilor în tot mai multe mulțimi de dispoziții tehnice lipsite de orice temelie teoretică aptă a le aduna într-un tot intelectual coerent. Acestea au căpătat, în cele din urmă, denumirea de „ramuri de drept”, fără să justifice denumirea. Lipsa unei rețele de principii și raționamente intrinseci unora dintre „ramurile” respective, care să unească articolele de lege printr-o teorie comună cu virtuți științifice și într-un ansamblu cu o logică specifică, duce la incoerență lăuntrică. De exemplu, ceea ce se numește „dreptul mediului”, „dreptul medical” sau chiar și „dreptul consumatorului” nu reprezintă decât transpunerea în limbaj legislativ a unor politici determinate de evoluția tehnologiei sau a cercetării aplicate în domenii fără relevanță juridică. Dreptul administrativ, deși, în mod normal, o ramură de drept autentică, cunoaște aceeași soartă în măsura în care nu se mai bazează pe teoria administrației, ci își ia ca sursă unică diverse ideologii trecătoare, folosite pentru captarea și menținerea puterii politice. **Noi ramuri ale dreptului se nasc sau cele vechi se transformă, astfel, ca simple recipiente de norme arbitrare, care când apar, când dispar, uneori contrazi-cându-se între ele. Această incoerență de ramură se prelungește în incoerența subsistemului de drept în care acele așa-zise ramuri se integrează (de exemplu, dreptul public sau dreptul privat), pentru ca de acolo să infecteze unitatea de concepție între dreptul public și dreptul privat și, astfel, să cauzeze incoerența întregului sistem de drept național.**

Cea mai notabilă abatere de la această tendință de a transforma sistemul de drept dintr-un arbore cu rădăcini în realitatea naturii cu exigențele ei obiective, ale cărui ramuri îmbrățișează întregul univers social plecând dintr-un trunchi comun, într-un snop de crengi uscate, numai bune de pus pe focul luptelor politice fără principii, este aceea a așa-zisei unificări a dreptului privat prin amestecarea normelor de drept civil cu cele de drept comercial. Din păcate, avem de a face cu o excepție nefericită. **Dreptul comercial nu este nici măcar o ramură a dreptului civil, așa cum ar fi dreptul succesoral sau dreptul familiei, ci o ramură distinctă, având subiecte cu un profil personal și interese cu totul diferite, precum și principii diferite (unele contrazic de-a dreptul principiile de drept civil), care reclamă instrumente juridice diferite.** Faptul că dreptul civil este drept comun pentru dreptul comercial nu face ca amestecul de norme civile și comerciale, într-un singur cod, să capete omogenitate. Dimpotrivă, el creează doar confuzie, prin relativizarea principiilor, direcționată nu spre economicizarea dreptului civil, ceea ce încă nu ar fi foarte rău, ci către administrativizarea și penalizarea lui.

Dreptul ordonează un anumit mod de a trăi și a gândi la nivel de individ și de societate. Legea ordonează intrarea în raporturi juridice precis numite și executarea drepturilor și obligațiilor determinate care le constituie conținutul. **Când dreptul pozitiv este congruent cu preceptele dreptului ca știință sau când spațiul lăsat de regulile legiferați aplicării principiilor și raționamentelor juridice este generos, gândirea juridică se dezvoltă și se dinamizează. Când legile sunt doar un produs al voinței deținătorilor de putere, iar ele încearcă să disciplineze toate raporturile juridice în cele mai mici detalii, prin lux de prescripții tehnice, creierul juristului (dar și cel al tuturor subiecților de drept) se lenevește. Astfel, însuși progresul doctrinei juridice, care asigură progresul dreptului, este frânat.**

Dintr-o atare perspectivă, se confirmă concluziile raportului întocmit de unul dintre coordonatorii generali ai volumului al cincilea al Enciclopediei Juridice Române pentru Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, în anul 1995, cu privire la demolarea moștenirii sistemelor politice totalitare (de tip comunist), concluzii potrivit cărora **suprareglementarea conduce la suprabirocratizare și la hipercentralizare în guvernarea societății, acestea generând, inevitabil, limitarea libertăților individuale și militarizarea politicii și ordinii publice.**

Iată motive pentru care **Enciclopedia fundamentează nevoia unui amplu proces de dereglementare în România, odată cu reabilitarea primordialității și preeminenței dreptului în raport cu legea. Din cercetarea întreprinsă pentru elaborarea Enciclopediei a rezultat că este nevoie de mai puține legi și de mai mult drept, respectiv de mai multă gândire juridică și de mai multă stabilitate legislativă.**

UNIVERSALISMUL DREPTULUI ȘI UNITATEA ȘTIINȚELOR SOCIALE

La fel ca în volumele precedente, și în cazul celui de-al cincilea volum al Enciclopediei Juridice Române, s-a încercat construcția unei viziuni unitare și integratoare asupra dreptului, refacerea unității de concepție a ordinii juridice. Ambiția autorilor Enciclopediei a fost aceea de a **regăsi unitatea în diversitate a dreptului.** De aceea, s-au făcut eforturi considerabile pentru a corela definițiile date aceluiași termen de către specialiștii mai multor ramuri de drept. Pe o atare linie, s-a căutat interdisciplinaritatea definițiilor. Acolo unde încercarea a dat rezultate, produsul este interesant și, fără îndoială, util, atât pentru dezvoltarea în continuare a cercetării juridice, cât și pentru abordările practice în cazuri concrete.

De ce nu s-a atins obiectivul în toate cazurile? Pentru că, pe de o parte, **cercetarea și dezvoltarea separată a doctrinelor juridice de ramură a devastat pur și simplu gândirea juridică, pulverizând-o într-o asemenea măsură încât reunificarea ei completă se izbește de automatisme intelectuale, a căror depășire ar fi reclamat un timp și negocieri atât de lungi încât ne-am temut că volumul nu va mai apărea vreodată.** Pe de altă parte, întrucât **proliferarea legislației, urmată de proliferarea pseudo-ramurilor de drept, precum și de confuzia dintre drept și legislație, a dat naștere unei rezistențe psihologice față de orice deschidere a celor cantonați într-un domeniu al dreptului către dialogul creator cu celelalte domenii.** Subiectele de drept concrete suferă din cauza acestei fragmentări a doctrinei juridice, dar doctrinariii nu arată prea multă sensibilitate față de această

suferință. **Specializarea trebuie să se realizeze ca unitate în diversitate, ea neputând fi acceptată ca o dezagregare care neagă apartenența la o cultură comună.**

Problema este însă mult mai amplă. Ceea ce este necesar, dincolo de refacerea unității conceptuale a dreptului, și Enciclopedia a luat în piept răspunderea de a da un răspuns pozitiv acestei necesități, este **reabilitarea unității științelor sociale – economie, sociologie, filosofie, psihologie, politologie.**

Abordarea literei „P” a făcut ca volumul al cincilea al Enciclopediei Juridice Române să includă un număr mare de texte privind diferite politici (politică economică, politică vamală, politică valutară, politică fiscală, politică bugetară, politică agrară etc.), care, desigur, trebuie ordonate sub aspect juridic, după cum este necesar să primească un cadru juridic adecvat dezvoltării lor. În același timp, s-a mers mai departe pe linia includerii a numeroși termeni având caracter economic. **Dreptul nu poate fi rupt de politică, adică de exercițiul puterii, și nu poate răspunde nevoilor sociale fără a avea baze economice solide. Legile exprimă, inevitabil, și convingerile ideologice ale legiuitorului, și pentru ca ele să asigure armonia socială, ideologia trebuie confruntată, temperată și potențată, după caz, cu înțelepciunea filtrată de experiența istorică și căutată de filosofie. Dreptul nu este dreptatea, dar, fără a satisface nevoia de echitate, loialitate și sinceritate în raporturile juridice, riscă să intre în coliziune cu socialul și să genereze dezechilibre, instabilitate și revoltă. De aceea, cercetarea juridică nu poate rămâne străină de elaborările teoretice cu privire la etică, astfel încât să se realizeze unitatea dintre pragmatismul existențial și principialitatea morală.**

Ceea ce s-a constatat, cu prilejul elaborării volumului de față, a fost încapsularea și separarea aproape programatică a acestor științe. Caracterul pluridisciplinar al colectivului de contributori a permis observația că **jurisții nu cunosc economie, economiștii nu cunosc drept și cu toții au un interes redus pentru sociologie, filosofie sau etică. Întrucât politica nu este considerată o profesie, nici preocuparea pentru asocierea dreptului cu politologia, a doctrinei juridice cu doctrinele politice nu este prea mare.**

TEXTUL LEGII ȘI RAȚIUNEA LEGII

Dincolo de dificultățile apărute din cauza acestei pulverizări a cercetării în domeniul științelor sociale, cu privire la interpretarea legilor, problema cea mai mare care se ridică este **dificultatea conceperii și identificării fundamentelor legislației.** De aceea, dacă juriștii s-au exersat în descifrarea mesajului legilor, fie aceasta și exclusiv în limitele meritelor fiecăreia în parte, se pare că și-au inhibat capacitatea de a concepe legi, de a participa cu știința lor la procesul de legiferare.

În măsura în care, în evaluarea legislației, cercetătorul nu știe să găsească motivația legii și, de aceea, nu poate să explice logica ei, este limpede că el nu are abilitatea de a stabili fundamente pentru noi acte normative. Propunerile *de lege ferenda*, în asemenea circumstanțe, se referă doar la corectarea imperfecțiunilor tehnice ale legislației în vigoare, la eliminarea unor contradicții literale între diferite prevederi legale ori la completarea unor lacune normative pe care, în aplicarea legii, juristul nu știe să le depășească prin interpretare.

În procesul conceperii volumului al cincilea al Enciclopediei, atunci când anumiți contributori au susținut că este absolut necesară preluarea textelor de lege, având convingerea că, totuși, cercetarea dreptului nu poate fi cu totul străină de manifestarea pozitivă a acestuia, ca dovadă a respectării lui, s-a insistat ca fiecare citare a unei prevederi legale să fie însoțită de evidențierea rațiunii ei – juridice, economice, politice, culturale, sociale etc. De altfel, **o lege nici nu poate fi bine înțeleasă și aplicată dacă nu se iau în calcul motivele adoptării ei; iar cei ce știu motivele legilor în vigoare știu să conceapă și proiectele unor legi noi, care să constituie cărămizi distincte în edificarea sistemului de drept – în speță, a sistemului de drept românesc.**

De exemplu, statutul de drept administrativ al unor demnitari sau funcționari publici include o serie lungă de incompatibilități. În măsura în care este nevoie de menționarea acestora pentru a contura profilul instituției juridice în cauză, este absolut necesară identificarea rațiunilor aflate la temelia lor. Odată găsite, **rațiunile respective trebuie raportate la diversele teorii referitoare la organizarea muncii de administrare a unei unități administrativ-teritoriale ori a unei activități de interes public, astfel încât, pornindu-se de aici, să se**

tragă concluzii cu privire la modalitățile optime pentru a se organiza aplicarea legii și a se asigura aplicarea ei în concret. Specialistul în drept care parcurge un asemenea traseu intelectual va fi capabil să îl urmeze și în sens invers, adică să pornească de la diagnosticarea problemei concrete de rezolvat și să ajungă la norma legală, traversând terenul științei administrației pentru a lua de acolo exigențele obiective ale domeniului și a le corela cu alte exigențe obiective ale unor domenii conexe, începând, eventual, cu drepturile omului și continuând cu condițiile creșterii economice, cu criteriile coeziunii sociale etc.

Alte exemple pot fi luate din dreptul societăților comerciale sau din dreptul creației intelectuale. Astfel, legea reglementează modul de constituire a capitalului social (felul aporturilor la capital) sau a organelor de conducere ale societăților respective, stabilind o serie întreagă de condiții. **Fiecare condiție are o rațiune economică sau poate fi explicată prin recurgere la sociologie, psihologie, concepte de management și marketing etc.**

La fel stau lucrurile și atunci când vorbim despre condițiile necesare pentru ca autorul unei creații intelectuale să obțină protecția exploatarii exclusive a acesteia, în condițiile în care inclusiv comunitatea națională și cea internațională sunt interesate să aibă acces la ea. A reproduce lista condițiilor astfel cum apare în lege nu prezintă nicio valoare și, în orice caz, nu are nicio semnificație în știința dreptului; aceasta cu atât mai mult cu cât acele condiții se pot schimba, urmând progresul tehnologic sau evoluția psihologiei colective. **Necesară cu adevărat este identificarea cauzelor soluției normative, inclusiv pentru a verifica dacă ea a condus sau nu la rezultatele eventual nedecarate, dar care au fost sau trebuiau avute în vedere de legiuitor.** Pornind tot de la rațiunea legii, se poate stabili dacă nu cumva, în lumina confruntării cu practica, aceasta nu se cere amendată sau abandonată/înlocuită, ori dacă nu poate fi aplicată în alte cazuri similare, generând astfel un principiu apt a fi dezvoltat într-o teorie generală.

Tot astfel, este lipsită de interes științific real informația simplă că legea cere judecătorilor și procurorilor să depună un jurământ. **Relevantă din perspectiva dreptului este împrejurarea că, în lipsa jurământului, magistrații în cauză nu pot să își desfășoare activitatea, iar dacă o fac, actele lor sunt lovite de nulitate.** Asemenea precizări nu sunt însă nici ele suficiente. **Se impun a fi analizate semnificația psihologică, sociologică și managerială a unui act solemn, cum ar fi cel al depunerii unui jurământ, care sunt efectele practice urmărite prin impunerea unui gest aparent doar formal/simbolic, precum și motivele care fac ca jurământul depus de un procuror să nu fie valabil în cazul trecerii acestuia în magistratura de judecător și invers.**

Identice se pune problema atunci când în discuție apare modalitatea de formare a Curții Constituționale a României ori durata mandatului judecătorilor instanței de contencios constituțional sau a celui al guvernatorului Băncii Naționale a României. Cu privire la cei dintâi, s-au formulat critici referitoare la numirea lor politică; referitor la cel din urmă, criticile au vizat lungimea aparent prea mare a mandatului. Toate aceste critici pleacă de la **neînțelegerea concepției care a stat la baza legilor pertinente, ceea ce este extrem de grav, întrucât faptul a condus la pierderea încrederii populației în instituțiile statului (iar funcționarea normală a statului nu poate avea loc fără încrederea cetățenilor). Uneori, necunoașterea sau incapacitatea de a înțelege rațiunea unei legi a determinat nefericite modificări ale acesteia.**

În Enciclopedia Juridică Română (inclusiv în volumul de față), cititorii vor găsi, poate pentru prima dată, explicații capabile să ducă la depășirea unor asemenea nedumeriri. Astfel, s-a pornit în mod firesc de la definirea naturii juridice a instituțiilor în discuție, precizându-se că ambele au caracter politic și, deci, nu pot fi constituite decât prin mijloace politice (politica însemnând exercitarea puterii, în speță, prin intermediul Parlamentului și al Președintelui Republicii, care au primit puterea de la deținătorul ei original, poporul român). Ele sunt deci alese, dar indirect, la fel ca Guvernul, și astfel se bucură de legitimitate democratică, cu particularitatea că legitimitatea lor este derivată.

În ceea ce privește Curtea Constituțională a României, s-a precizat că aceasta este **o Adunare Constituantă cu caracter permanent, dar cu puteri limitate la interpretarea oficială a Constituției**; ceea ce face inclusiv atunci când este vorba despre soluționarea unor conflicte juridice de natură constituțională sau despre asigurarea conformității constituționale a anumitor procese politice ori a profilului unor actori politici. **Nefiind**

parte a puterii judecătorești, Curtea Constituțională a României niciodată nu se poate substitui instanțelor judiciare și nici nu poate acționa ca regularizator în cazul unui conflict de competențe cu acestea.

Înnoirea parțială a membrilor Curții Constituționale a României la anumite intervale de timp, intervale corelate cu durata mandatelor legislativului și a celui prezidențial, este menită, dacă nu să evite politizarea instituției, cel puțin să îi garanteze obiectivitatea; **o obiectivitate asigurată prin echilibrul subsecvent împărțirii că judecătorii constituționali au fost desemnați de un legislativ cu structuri politice diferite și de către președinți ai României diferiți, decât cele în funcție la data la care ei se pronunță asupra problemelor aduse în atenția lor.** Astfel, chiar dacă ei ar împărtăși orientarea politică a celor care i-au desemnat, în momentul confruntării cu un caz concret, în compunerea Curții ar intra membri cu convingeri și eventuale obediențe politico-ideologice diferite. Aceștia și-ar anihila reciproc înclinațiile subiective, neavând altă posibilitate decât aceea de a-și exercita abilitățile profesionale într-un spirit colegial.

La fel stau lucrurile cu mandatul guvernatorului Băncii Naționale a României, cu precizarea că, **dacă în România puterea executivă este bicefală, bicefalitatea nu se realizează prin împărțirea competențelor de a administra principalele politici publice între prim-ministru și președinte, ci între prim-ministru (responsabil pentru politica economică, socială, fiscală, bugetară și comercială) și guvernatorul Băncii Naționale a României (acesta fiind responsabil pentru politicile de emisiune, de schimb valutar și de credit), ambii fiind aleși indirect de către Parlament.** Această diviziune a muncii a fost concepută pentru a nu concentra întreaga putere executivă într-o singură mână și a evita abuzul de putere prin contrapunerea titularilor componentelor ei și realizarea echilibrului de putere dintre ei. (Se știe că, dacă „orice putere corupe, puterea absolută corupe în mod absolut”.) Pentru ca între cele două părți ale executivului să nu se ajungă la antante de natură a ocoli acest sistem de echilibru prin contraponderi, mandatul Guvernului și cel al Consiliului de administrație al Băncii Naționale a României au primit prin lege durate diferite. Astfel, se mărește șansa ca ele să fie acordate de legislative cu structuri politice diferite și, prin urmare, să exprime convingeri politice diferite. Pe cale de consecință, Guvernul și Banca Națională a României vor fi obligate să negocieze coordonarea politicilor lor, făcând compromisuri de natură a evita excesele imprudente și impopulare. Scurtarea mandatului guvernatorului Băncii Naționale a României, sub presiunea opiniei publice, dar și a unor interese partizane, a dereglat acest sistem, înainte ca el să fie înțeles și apreciat corespunzător.

Într-o asemenea abordare a Enciclopediei Juridice Române, **precizările cuprinse în legislație cu privire la termene, valori bănești, dimensiuni fizice, număr de participanți și altele asemenea, supuse oricând schimbării, nu își găsesc locul într-o lucrare științifică făcută să dureze.** Ele trebuie prezentate ca ordin de mărime, ca tendință sau ca raport valoric, în termeni relativi. Ceea ce am și avut grijă să o facem, în limita posibilităților lăsate de dorința de a pune acest produs enciclopedic la dispoziție cititorilor doritori să beneficieze de el cât mai repede. Așa se explică reușita parțială, care trebuie privită ca punct de plecare către o realizare superioară în viitor, bazată pe experiența pozitivă deja acumulată.

INTERDISCIPLINARITATE ȘI PLURIDISCIPLINARITATE

Situația este aceeași dacă privim lucrurile din perspectiva exponenților altor științe cu care dreptul este obligat să coopereze. Dacă juriștii, în majoritatea lor, care îi include chiar și pe cei ce activează în domeniul dreptului comercial sau al dreptului comerțului internațional, nu știu economie, economiști știu dreptul greșit; ceea ce este mai rău.

Cum activitatea bancară s-a dezvoltat cu precădere în spațiul geografic și cultural anglo-saxon, bancherii români și-au însușit termeni de drept bancar din limba engleză. Această limbă, precum toate celelalte, nu este doar vector de comunicare, ci exprimă și spiritul anglo-american cu totul diferit de cel neolatin. Or, nimeni nu face cel mai mic efort pentru a le găsi echivalente în limbajul juridic român. De aceea, **textele scrise în jargonul bancar sunt nu doar aproape de neînțeles pentru juristul român, dar sunt și eronate, sub aspectul mesajului**

juridic, întrucât traducerea se face în baza similitudinii aparente a cuvintelor din cele două limbi sau dându-le, în limba română, înțelesul comun din limba engleză.

De menționat este că termenii de drept bancar au în limba engleză caracterul descriptiv caracteristic pragmatismului acestei limbi, în timp ce corespondenții în limbajul juridic român cunosc formulări abstracte, specifice spiritului limbilor latine. În plus, unele formulări din limba engleză, traduse cuvânt cu cuvânt în limba română, sunt lipsite de sens, deși, la fel ca în poezia absurdă, au înțeles. Este motivul pentru care, printre altele, contribuțiile foarte valoroase ale experților Băncii Naționale au necesitat un mare efort pentru a fi traduse din limba română bancară în limba română juridică, astfel încât ele să aibă și înțeles, și sens în logica dreptului românesc. La fel au stat lucrurile și cu contribuțiile experților din domeniile fiscal, bugetar, contabil și vamal, dar și ale acelorora din domeniul transporturilor, în condițiile în care cel puțin transportul maritim este, din motive istorice lesne de înțeles, tributar vocabularului de specialitate englez.

Culmea este că, **în loc să caute echivalente românești instituțiilor de *common law*** (greșit pomenit de mulți ca „drept comun”, „drept anglo-saxon” sau „drept anglo-american”) **ori corespondent în limbaj juridic termenilor folosiți de economiști, ingineri, sociologi etc. pentru a descrie anumite raporturi interumane și mecanica lor, juriștii au ajuns să își abandoneze vocabularul specific, amestecându-l cu termeni străini și, de aceea, nepotrivii lui.** Astfel, „plata”, care în drept este executarea liberatorie a obligației, a devenit doar transfer al unei sume de bani; „actul juridic” a devenit „tranzacție”, cu mai multe accepțiuni, printre care cea de „plată” și cea de „contract comercial”, deși în drept aceasta este un contract având ca obiect evitarea ori stingerea unui proces; noțiunea juridică esențială de „capacitate” a devenit „obiect de activitate”; „acordul de voință” sau „manifestarea de voință”, ca izvoare de efecte juridice (drepturi și obligații), au devenit „operațiuni”; „patrimoniul” nu mai este o universalitate de drepturi și obligații, care se nasc și se sting ca efect al actelor juridice încheiate de subiectul de drept titular, ci „mulțime de bunuri”, precum cele acoperite de metafora, fără sens juridic, „patrimoniu cultural universal”; contractele și obligațiile nu se mai „execută”, ci se „derulează”; „societățile comerciale” sunt mai totdeauna „corporații”. Iar dacă actul juridic este „operațiune”, iar societatea comercială „corporație”, de ce să nu vorbim (asemenea legiuitorului fără cultură juridică, dar cu multe deplasări în Occidentul transatlantic) despre „operațiuni corporatiste”, cu înțelesul de acte de comerț născute potrivit capacității de exercițiu a unei societăți comerciale?!

La o privire superficială, s-ar putea spune că invazia conceptelor străine dreptului în limbajul juridic, exprimând toleranța, dacă nu chiar gustul juriștilor pentru barbarisme cel puțin inutile, când nu sunt chiar deranjante, în contrast cu refuzul nejuristilor de a-și însuși nu doar vocabularul, ci mai ales gramatica dreptului, nu este atât de importantă. S-ar putea trăi cu asta, fie și mai puțin confortabil. Nu este deloc așa. **Noțiuni fără semnificație juridică în limbajul dreptului românesc sau cu semnificații diferite de cele clasice, consacrate în dreptul românesc, introduse în enunțuri juridice românești, le tulbură construcția logică și afectează, astfel, chiar siguranța circuitului juridic, a ordinii de drept.**

Realizarea Enciclopediei a pus astfel în lumină două nevoi urgente. Pe de o parte, **nevoia introducerii dreptului comparat în *curricula* universitară a facultăților de drept.** Pe de altă parte, **organizarea unor masterate privind studiul aprofundat al enciclopediei dreptului (teoria generală a dreptului) la universitățile de studii economice și la facultățile în care se studiază științe sociale nejuridice, precum și a unor masterate de economie generală la facultățile de drept.**

VULGARIZAREA TERMENILOR JURIDICI CONSACRAȚI

O modă născută în Europa politică (UE), sub influența oligarhiei birocratice europene, este aceea a **vulgarizării vocabularului juridic, în sensul înlocuirii unor termeni consacrați, având un conținut complex, care cere eforturi sporite de definire, obligând la corelarea genului proxim (de exemplu, subiectul de drept civil) cu o mulțime de diferențe mai mult sau mai puțin specifice unei anumite categorii de raporturi (de exemplu, raporturile de drept comercial), cu termeni auto-descriptivi, aparent pe înțelesul tuturor.**

O asemenea pseudo-democratizare a dreptului duce și la schematizarea lui. Concepțiile „pe înțelesul tuturor” îi îndepărtează pe toți de la sesizarea complexității autentice a realității și, până la urmă, obligă la o legiferare mecanicistă, pe cât de stufoasă, pe atât de sufocantă pentru circuitul juridic și, totodată, pe atât de neadaptată tuturor exigențelor sale obiective.

Un exemplu ar putea fi adoptarea termenului „profesionist”, în dreptul comercial, pentru a-l înlocui pe cel de „comerciant”. Desigur, în circulația vulgară a cuvintelor, cuvântul „profesionist” se întâlnește mai des decât cel de „comerciant”. Profesionismul este un atribut al comerciantului, al subiectului de drept comercial, care explică multe dintre elementele tratamentului juridic al acestuia, configurându-i statutul juridic cu efecte în ceea ce privește: i. simplificarea formei în care se încheie contractele; ii. simplificarea probei actelor juridice (actelor de comerț); iii. simplificarea modalităților de constituire a garanțiilor reale; iv. simplificarea sau eliminarea punerii în întârziere a debitorului la scadență; v. scurtarea termenelor de prescripție extinctivă; vi. asigurarea plăților automate prin implicarea societăților bancare în raporturile comerciale; vii. simplificarea modalităților de transmitere a creanțelor; viii. participarea la contractarea pe piața bursieră; ix. instituirea prezumției de solidaritate pasivă; x. instituirea procedurii concursuale, colective și expeditivă pentru valorificarea creanțelor în cazul insolvenței debitorului (falimentul); xi. restrângerea dreptului la acordarea termenelor de grație; xii. acordarea de dobânzi mai mari decât în dreptul comun; xiii. acordarea de daune-interese mai mari decât în dreptul comun; xiv. admiterea recursului la pactele comisorii de gradul II și III; xv. înlocuirea rezoluțiunii în cazul executării obligațiilor cu deficiențe minore prin adaptarea contractului (reducerea prețului); xvi. obligarea creditorului care pretinde daune-interese de a dovedi că a luat toate măsurile pentru a-și micșora paguba reclamată (doctrina *mitigation*); xvii. practicarea clauzelor menite pentru păstrarea echilibrului patrimonial al părților contractante, inclusiv recunoașterea pe scară largă a teoriei impreviziunii; xviii. completarea și/sau corectarea sferei obligațiilor contractuale prin raportare la uzanțele comerciale și la standardele juridice nedeterminate; xix. validarea actelor de comerț viciate în condițiile încheierii lor subsecvente încrederii în aparență (teoria aparenței); xx. blocarea efectelor unor acte juridice valide, a căror executare are loc, în condițiile date, prin abuz de drept; xxi. circulația extinsă a titlurilor de credit și inopozabilitatea excepțiilor între deținătorii nesuccesivi ai titlului; xxii. extinderea formalismului în ceea ce privește documentele folosite în transporturi (conosamentul, scrisoarea de trăsură etc.) și în operațiunile bancare de plată (cambii, acreditive etc.); xxiii. soluționarea litigiilor pe cale arbitrală.

Recurgerea la aceste soluții juridice este posibilă atunci când subiectele de drept au calitatea profesionalismului; asemenea subiecte sunt de drept comercial, iar **denumirea unui subiect de drept comercial ca profesionist este nu numai inutilă, ci și creatoare de confuzii păguboase.** Comerciantul se caracterizează și prin alte trăsături decât „profesionalismul” – interpunerea în schimb, urmărirea profitului, încheierea și executarea actelor juridice prin organizarea muncii în sistem industrial.

A reduce la „profesionalism” identitatea capacității de exercițiu a unui subiect de drept face posibilă distincția înșelătoare între activități profesionale cu scop lucrativ și fără scop lucrativ, precum și amestecul între profesionistul subiect de dreptul muncii, profesionistul subiect al dreptului de proprietate intelectuală și profesionistul subiect de drept comercial.

Prima distincție este aberantă sub aspect juridic, întrucât un profesionist care își folosește capacitățile profesionale, fără a urmări măcar obținerea dreptului exclusiv de a-și exploata creația, nu prezintă niciun interes pentru legiuitor, deci nici pentru drept. După cum bine observa profesorul Traian Ionașcu, dacă puterea publică reglementează un raport de drept privat, este numai întrucât acel raport interesează ordinea socială în ansamblul ei. Or, la ce bun să reglementezi manifestări care nu dau naștere unor acte sau fapte care se deplasează în circuitul juridic, producând efecte juridice?

În ceea ce privește a doua distincție, subiectele de drept al muncii, comercial și al proprietății intelectuale au statute juridice diferite în considerarea altor atribute decât cel al profesionalismului, iar referirea la acesta ca element comun nu are nicio semnificație juridică. Ca subiect de drept comercial, profesionistul poate avea în postura de cocontractant un subiect de drept civil. Cei doi, deși aflați pe poziții de egalitate juridică, sunt inegali

în privința capacității de exercițiu și a abilităților subsecvente acesteia. De aceea, este normal ca subiectul de drept civil să capete o anumită protecție juridică, de natură a nu-l face vulnerabil economic. Pe această linie s-a construit teoria și practica juridică a contractelor mixte de drept privat. A numi subiectul de drept civil „consumator”, pentru că sub aspect economic asta este, fără a spune ceva relevant din perspectivă juridică, obligă la contorsionarea unor raționamente juridice complexe, dar limpezi, deja consacrate și asimilate de doctrina juridică românească, și, în plus, mai permite celor interesați și inventarea unei noi ramuri de drept: dreptul consumatorului.

Antonimul termenului „profesionist” în limba română nu este „consumator”, ci „neprofesionist”, „ignorant”, „profan”; atribute care, în niciun caz, nu pot fi de esență identității subiectului de drept civil. Potrivit unor teorii economice, cererea este cea care determină oferta, iar consumul este un factor de creștere economică. Tratamentul juridic al „consumatorului” trebuie să plece de la rolul său economic, el fiind un concept fundamental economic; spre deosebire de „subiectul de drept civil”, care este un concept juridic, dar care în mod indispensabil trebuie plasat și în sfera comerțului, câtă vreme actele juridice născute din voința lui influențează consumul. **Cum să fie disciplinate juridicește raporturile dintre un „comerciant” și un „consumator” (ne referim la „consumatorul final”, și anume la „consumatorul absolut”), adică dintre un subiect de drept comercial (drept care, din rațiuni economice, îl protejează pe creditor) și unul de drept civil (drept care, din rațiuni sociale, îl protejează pe debitor), este o problemă juridică aflată în sarcina juristului inițiat atât în domeniul economiei, cât și în cel al sociologiei, fără a fi străin de filosofie și etică. Numai astfel soluțiile juridice vor fi fezabile, juste și durabile în același timp; iar asta întrucât nu despărțim dreptul de economie, sociologie, filosofie etc., și nici pe acestea de drept – una fără alta nu se poate.**

Dincolo de logica acestor considerații, ar mai fi de menționat modul superficial de definire al „profesionistului” de către Codul civil român actual, ca fiind cel care „exploatează o întreprindere”. Alăturarea acestor două cuvinte ar fi numai hilară, dacă nu ne-ar întrista. Astfel, tocmai am eliminat din limba noastră elementul comun al cuvântului „exploatare” și al cuvântului „întreprindere”. Dacă asociem verbul „a exploata”, care înseamnă și „a întreprinde” (un demers, o acțiune, un act), cu substantivul „exploatare”, care înseamnă chiar „întreprindere” (de exemplu, exploatarea unei cariere de piatră), ajungem la concluzia că „profesionistul este un exploatator care exploatează o exploatare” sau „un întreprinzător care întreprinde în sistem de întreprindere” (sic!).

Enciclopedia Juridică Română consemnează lupta dusă pentru reabilitarea limbajului juridic curat, consacrat în dreptul românesc, și renunțarea la transplanturile inutile sau dăunătoare de termeni din alte culturi juridice sau din alte domenii de activitate socială. Totodată, în încercarea de reconstituire a unității științelor sociale, prin Enciclopedie s-au făcut pași și spre stabilirea unei corespondențe corecte între conceptele și raționamentele științei dreptului și cele specifice altor științe sociale, către o multidisciplinaritate coerentă.

PROBLEMELE ORDINII CONSTITUȚIONALE

Volumele patru și cinci ale Enciclopediei Juridice Române au fost scrise într-o perioadă în care România s-a aflat în mijlocul unor serioase controverse constituționale, atât la nivelul practicii, cât și al doctrinei. De aceea, dreptului constituțional i s-a acordat o atenție specială. Dincolo de definirea termenilor aparținând acestui domeniu, cercetarea a scos în evidență o serie de tendințe care îl caracterizează în prezent.

A. Tendințe doctrinale

Pe planul doctrinei, principalele aspecte sesizate au fost: **i. atrofierea teoriilor constituționaliste ori, cel puțin, a preocupării pentru studiul lor și a interesului pentru așezarea lor la baza dreptului pozitiv;** **ii. politizarea interpretării dispozițiilor legii fundamentale, atât prin lectura ei în afara oricărei teorii generale**

de drept constituțional, cât și prin contorsionarea dispozițiilor sale (adesea prin eliminarea din câmpul cercetării a unor prevederi exprese și înlocuirea lor cu prevederi inexistente); iii. prioritatea dată legilor infraconstituționale, a căror neconstituționalitate devine regula oficială până la a determina caducitatea normei constituționale oficiale propriu-zise; iv. prioritatea dată unui fel de drept constituțional cutumiar, care contrazice dispozițiile imperative ale Constituției, mulți autori susținând că ordinea constituțională este dată nu de Constituție, ci de felul în care aceasta este aplicată în mod constant – uzanțele bat ordinea publică.

Bătălia politică referitoare la interpretarea textului Constituției în vigoare este atât de mare, încât studiul teoriilor constituționaliste a fost trecut pe un loc absolut secundar.

De pe băncile facultăților, tinerii juriști pleacă fără a avea o concepție, fie ea și incipientă, asupra diverselor viziuni cu privire la organizarea și funcționarea statelor. Tot ce iau cu ei în materia dreptului constituțional este ceea ce puterea politică instalată, adesea cu ajutorul mass-mediei politic și financiar controlate, vrea să se creadă că este înscris în legea fundamentală. Nu este de mirare că mai toți absolvenții de drept contactați pe parcursul elaborării Enciclopediei au mărturisit că profesorii i-au învățat că statul român este o republică semiprezidențială după modelul francez, prin urmare, Președintele României conducând executivul împreună cu prim-ministrul. Când li s-a cerut să explice cum poate împăca Președintele calitatea de mediator între puterile statului cu cea de șef (fie și în coparticipare) al puterii executive, interlocutorii noștri s-au blocat, pentru ca, după ceva timp de reflecție, să admită că, într-adevăr, este imposibil ca legiuitorul constituant să fi făcut dovada unui atare deficit de logică juridică. Enciclopedia Juridică Română, sub presiunea unor asemenea dispute și confuzii, a fost obligată să lase și ea, deocamdată, prezentarea teoriei pe un plan mai îndepărtat (deși ea nu lipsește cu totul), pentru a da prioritate clarificării unor asemenea dileme și corectării unor asemenea prejudecăți. A făcut-o cu lux de argumente, definind în detaliu **rolul constituțional al Președintelui României**.

1. Inhibarea gândirii critice. Reducerea dezbaterii așa-zis științifice de drept constituțional la nivelul disputelor privind interpretarea dreptului pozitiv, atât în activitatea de cercetare, cât și în cea de învățământ, are consecințe foarte grave la nivelul ansamblului social. O atare situație nu asigură premisele intelectuale care să permită critica reglementării actuale și, pe cale de consecință, blochează evoluția ei.

Chiar și atunci când se prezintă teoriile concurente de drept constituțional, rareori se face vreo legătură între ele și Constituția României. Dreptul constituțional comparat este și el o pasăre rară. Dacă s-ar fi făcut apel la acesta, s-ar fi observat că **modelul principal al Constituției române nu a fost cel francez (datorat, în mare măsură, personalității inegalabile a generalului de Gaulle), ci acela portughez, spaniol, italian și austriac.**

2. Legislația infraconstituțională împotriva ordinii constituționale. Cum Constituția nu oferă suficiente texte care să concorde cu dorințele partidelor politice ai căror lideri au accedat la funcția președințială de a spori puterile Președintelui Republicii, dorințe împărtășite și de unii parteneri externi, pentru care este mult mai ușor să negocieze și să se înțeleagă definitiv cu un singur decident, decât să obțină susținerea sau să se izbească de opoziția câtorva sute de parlamentari imprevizibili și cu orientări politice diferite, **atenția constituționaliștilor, teoreticienii și practicienii, s-a îndreptat spre elaborări doctrinale partizane, bazate pe legislația infraconstituțională, deviantă de la litera și spiritul legii fundamentale.** Este, într-adevăr, dificil să susții că politica externă a României este de competența Președintelui Republicii, când în Constituție scrie că politica internă și externă a statului se realizează, exclusiv sub control parlamentar, numai de către Guvern, potrivit mandatului său aprobat de Parlament, în timp ce Președintele poate doar „încheia” (cuvânt care, în context, are doar înțelesul de „a semna”) tratatele internaționale negociate de Guvern, pentru a le trimite apoi legislativului spre ratificare. Ca reprezentant al statului, fără un mandat special, ci doar cu mandatul general de mediator între acesta și societate, Președintele este ținut să promoveze, în afara țării, politicile celor trei puteri ale statului – legislativă, executivă și judecătorească. Prin **legi infraconstituționale însă, el a fost transformat din mandatar în mandant și, în loc să personifice statul, i se permite să îl personalizeze; respectiv, în loc să susțină politica**

externă a Guvernului, ajunge să o definească și să angajeze statul în relațiile externe în nume propriu, fără ca acest lucru să îl oblighe să răspundă față de Parlament.

În loc să evidențieze asemenea derapaje, majoritatea literaturii de specialitate evită, pur și simplu, să se refere chiar la articolul din Constituție care definește „rolul Președintelui” și specifică statutul acestuia de „mediator”, preferând să comenteze pe larg atribuțiile lui complementare, subsidiare, procedurale sau simbolice din domenii specifice. Funcția de mediator între puterile statului, precum și între stat și societate este complet ocultată sau, în cel mai bun caz, menționată fugitiv în finalul exegezei ca un fel de chestiune de stil, fără efecte practice. **Enciclopedia Juridică Română a răsturnat acest raport, reasezând instituția prezidențială cu picioarele pe solul constituțional și cu capul deasupra luptelor de interese politice.**

3. Consiliul Suprem de Apărare a Țării – al doilea Guvern al țării? Pentru a răsturna astfel logica raporturilor de drept constituțional, Consiliul Suprem de Apărare a Țării a fost descris ca un fel de al doilea Guvern, cu competență în domeniile critice ale politicii externe, apărării și securității naționale, al cărui șef ar fi Președintele României. Aceasta, fără a se observa că avem de-a face doar cu **un cadru instituțional în care diferite entități aparținând puterii executive, cu competențe în domeniile amintite, aflate fiecare sub controlul Parlamentului, dar fără un șef ierarhic operativ comun, sunt chemate să își coordoneze politicile și să propună agende comune la nivel național.** În calitatea sa de mediator, **Președintele Republicii are rolul de a prezida dezbaterile și de a facilita dialogul, dar nu de a-i conduce pe membrii Consiliului Suprem de Apărare a Țării**, nici separat, nici împreună, și nici de a-și impune propriul punct de vedere asupra problemelor de pe ordinea de zi.

4. Imperium vs. auctoritas. Enciclopedia Juridică Română a adus lumină în toată această dispută, făcând distincția (inspirată din dreptul roman) între „*imperium*” (puterea supremă, executivă și militară), adică **aptitudinea de a impune comportamente**, recurgând, la nevoie, la forța coercitivă a statului, aptitudine cu care sunt investite puterile statului, fiecare în domeniul său, și „*auctoritas*” sau „*potestas*” (puterea juridică funcțională conferită unei persoane de mare prestigiu în considerarea reputației ei), respectiv **capacitatea de a orienta politica** respectivelor puteri, de a le convinge să execute cu bună-credință contractul social sintetizat în legea fundamentală a republicii și de a le asista în definirea intereselor naționale care circumscriu independența, suveranitatea, integritatea, coeziunea, siguranța și stabilitatea statului, recurgând la autoritatea sa morală și la credibilitatea sa, confirmată și consolidată prin alegerea directă.

În același context au fost abordate atât **semnificația contrasemnării actelor de dispoziție ale Președintelui României**, aflate în competența sa în anumite cazuri speciale, de către prim-ministru (ceea ce arată că, de principiu, fără acordul executivului, nici în situații extreme Președintele României nu poate emite acte executorii), cât și **înțelesul obligației Președintelui României de a informa Parlamentul** în legătură cu actele având, prin excepție, aplicație provizorie imediată, adoptate sub presiunea unor evenimente cu caracter de pericol extraordinar, cum ar fi declararea stării de urgență (ceea ce presupune nu numai dreptul legislativului de a fi informat, ci și pe acela de a refuza sau modifica decretul prezidențial).

B. Controverse jurisprudențiale

1. Durata/expirarea mandatului prezidențial. Definind funcția Președintelui României cu prerogativele sale, Enciclopedia Juridică Română a abordat și problema spinoasă a duratei mandatului acestuia, clarificând că nu există decât **o singură excepție de la regula încetării dreptului de a exercita funcția prezidențială odată cu împlinirea a cinci ani de la depunerea jurământului în vederea preluării acesteia de către un anumit titular.** Este vorba despre **excepția de război sau de catastrofă, care nu conduce automat la prelungire, ci numai dacă Parlamentul, decidând prin lege organică, apreciază prelungirea ca fiind oportună.** Când mandatul poate fi extins chiar și în circumstanțe dramatice numai cu o procedură specială, expres reglementată

de Constituție, nu se poate accepta că, în împrejurări mult mai puțin grave, extinderea are loc de plin drept, fără control parlamentar. **Depunerea jurământului de către noul Președinte nu constituie data încetării mandatului prezidențial al predecesorului său, ci momentul transferului răspunderilor către titularul emergent, de la cel aflat în exercițiul funcției, care poate fi și Președinte interimar.**

2. Interimatul. Cât privește interimatul, **vacanța funcției prezidențiale are loc inclusiv din momentul expirării mandatului prezidențial**, nimic, poate cu excepția decesului, nefiind mai în măsură să pună în imposibilitate pe un Președinte de a funcționa decât rămânerea fără mandat valabil. Enciclopedia Juridică Română a mai clarificat că **refuzul nemotivat al Președintelui de a îndeplini acte care intră în atribuțiile sale** (de pildă, semnarea unor documente care oficializează decizii ale altor instituții abilitate, mai ales după ce un eventual conflict juridic de natură constituțională a fost soluționat de Curtea Constituțională a României în acest sens) **echivalează cu imposibilitatea autoprovocată de îndeplinire temporară a funcției și declanșează procedura interimatului.**

3. Controlul profilului constituțional al candidaților la demnități publice de rang înalt. O altă controversă care a animat dezbaterea publică de drept constituțional și asupra căreia Enciclopedia Juridică Română a încercat să facă lumină a privit **capacitatea Curții Constituționale a României de a soluționa contestațiile referitoare la alegerile prezidențiale ca instanță de control constituțional, iar nu ca instanță judecătorească.** Desigur, candidații la funcția de Președinte al României trebuie să aibă un profil personal conform cu valorile esențiale, care constituie repere constituționale fixe, perene, ferme, indisputabile. Pornind de la cazuri concrete, Curtea Constituțională a României poate defini un asemenea profil în abstract, dar nu poate stabili situații de fapt pe care să le compare ca pe o premisă minoră, cu acest profil, constituind premisa majoră, pentru a trage concluzia constând în interzicerea participării la alegeri a unui candidat; ceea ce echivalează cu interzicerea „definitivă” (!) a dreptului de a fi ales, simultan cu interzicerea dreptului cetățenilor de a alege acel candidat.

Valorile fundamentale consacrate prin Constituție circumscriu ordinea publică a unui stat. În mod normal, ca urmare a importanței sociale maxime a acestora, respectarea lor este apărută, respectiv încălcarea lor este sancționată prin legi penale. Aceste legi pot prevedea și pedeapsa complementară a interzicerii dreptului de a fi ales, aplicabilă cu toate garanțiile unui proces judiciar corect. În aplicarea legii penale, instanța judecătorească va trebui să țină seama de calificarea dată de Curtea Constituțională a României valorii constituționale ocrotite și să o pună în relație pe aceasta cu faptele stabilite prin probatoriu, mai presus de orice dubiu rezonabil, interzicând dreptul de a alege în funcție de concluzia la care se ajunge; singura care ține loc de adevăr, întrucât se bucură de autoritatea lucrului judecat. Dacă rezultatul votului la scrutinul prezidențial consemnează alegerea unui candidat astfel condamnat, acesta va fi invalidat, iar alegerile se vor repeta. Alt mecanism constituțional nu există.

În situația în care legea penală a omis să incrimineze fapte incompatibile cu profilul constituțional al unui prezidențiabil, lăsând neprotejate valori fundamentale pentru ordinea constituțională a statului, Curtea Constituțională a României nu va putea împiedica pe nimeni, pe asemenea temeieri, să candideze și să fie ales. Principiile *nullum crimen sine lege* și *nulla poena sine lege* sunt din plin relevante, iar Curtea Constituțională a României nu va putea aplica o pedeapsă neprevăzută de lege unei fapte penale neprevăzute de lege, cu atât mai mult cu cât nici nu este instanță judecătorească, după cum nu este for legislativ subsidiar, pentru a legifera în locul Parlamentului. Aceasta va putea totuși să profite de prilejul confirmării rezultatului alegerilor pentru a da Constituției interpretarea corectă referitoare la profilul constituțional al unui prezidențiabil, ceea ce, de principiu, va obliga Parlamentul să legifereze în mod corespunzător, umplând golul legislativ. Dacă legea este insuficientă sau eronată în ceea ce privește definiția premisei majore a silogismului juridic de drept penal, aceasta va putea fi atacată în fața instanței de contencios constituțional, care va decide în consecință, cu putere general obligatorie, dar numai pentru viitor.

Când suspiciunea de neconstituționalitate a profilului politic privește nu un candidat la președinția Republicii, ci un ministru sau orice alt demnitar ales indirect, Președintele României, care, la rândul său, are atribuția de a veghea la respectarea Constituției, poate refuza semnarea decretului de numire, chiar și în lipsa unei limitări a capacității de exercițiu a candidatului, dispusă de o instanță de judecată penală, generând, astfel, un conflict juridic de natură constituțională. Acesta va fi soluționat definitiv de Curtea Constituțională a României, ocazie cu care instanța de control constituțional va formula, cu putere general obligatorie, dar numai pentru viitor, definiția respectivului profil. În atare caz, **nu mai este vorba despre încălcarea unui drept fundamental, întrucât nu există dreptul ocupării unei funcții de demnitate publică, iar dreptul de a alege nu este afectat.** Dacă refuzul numirii se realizează printr-un act administrativ supus controlului judiciar, situația de fapt va trebui stabilită, până la urmă, tot de o instanță judecătorească.

C. Tendințe legislative

Pe plan legislativ se remarcă cinci tendințe, și anume: **i. înmulțirea legilor neconstituționale, care fie au trecut ca atare de controlul constituțional, fie nu au fost supuse unui asemenea control; ii. sporirea puterilor Președintelui României (atât pe calea legiferării infraconstituționale, cât și prin deciziile instanței de contencios constituțional – Curtea Constituțională a României), cu mult dincolo de prevederile legii fundamentale, indicând trecerea ilegitimă de la republica parlamentară la o republică hiperprezidențială, lipsită de garanțiile democratice specifice sistemului prezidențial; iii. reducerea puterilor legislativului în raport cu executivul; iv. fundamentarea legală a intervenției executivului (în special prin intermediul serviciilor de informații) în spațiul tactic al puterii judecătorești; v. limitarea graduală a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.**

Observația cea mai frapantă, prilejuită de redactarea Enciclopediei Juridice Române, este cea care se referă la **numărul îngrijorător de mare de legi neconstituționale.** Fenomenul își are originea imediat după adoptarea Constituției din 1991, când, la început mai timid, iar apoi tot mai avântat, în contextul jocurilor de putere politică, s-a încercat transformarea republicii parlamentare în republică semiprezidențială. În acest sens, s-a indus ideea cu totul falsă că România a adoptat un regim de guvernare similar celui francez, pe când inclusiv consultanții francezi ai Adunării Constituante din 1990 au insistat că acela este un model născut în anumite circumstanțe istorice specific franceze, care, în timp, odată cu schimbarea contextului național și internațional, a creat probleme inclusiv la origine și, de aceea, nu trebuie preluat. De aici a apărut legenda doctrinală potrivit căreia Președintele României ar avea competența de a conduce politica externă, de apărare și de securitate a țării.

Mai gravă este tendința respectivei legislații către **înlocuirea regimului democrației liberale cu unul al unui prezidențialism *ad-hoc***, care, lipsit de limitările și garanțiile specifice regimurilor prezidențiale sau semiprezidențiale (o Constituție croită pe principii republican-parlamentariste nu avea cum să includă garanții împotriva abuzului de putere și sisteme de control și contraponderi/*checks and balances* specifice democrațiilor prezidențiale sau semiprezidențiale), conduce inexorabil către un derapaj autoritar, către președinți care, în loc să personifice statul, îl personalizează și, astfel, ajung să îl angajeze fără un mandat democratic și fără vreun control parlamentar. În loc să limpezească lucrurile, doctrina, în majoritatea sa, a urmat linia legislației infraconstituționale deviante de la litera și spiritul legii fundamentale, creând **un drept constituțional românesc paralel cu Constituția română.**

Enciclopedia Juridică Română are, desigur, meritul de a fi încercat să analizeze această criză constituțională, la nivel de legislație și de doctrină, deopotrivă, să amorseze o dezbatere științifică din rațiuni politice anterior evitată și să întoarcă ordinea constituțională înapoi la Constituție. Important este acum ca acest efort să continue și să treacă de la teoria Constituției române la practica legislativă a aplicării ei.

Este clar că un filtru general și automat de constituționalitate anterior promulgării legilor ar trebui creat, măcar prin sondaj. Acesta este cu atât mai necesar cu cât neconstituționalitatea se deplasează inclusiv pe

linia limitării drepturilor fundamentale (este cazul reglementărilor de drept penal și al celor de drept procesual, cu precădere), ceea ce riscă să transforme cu totul democrația, fie ea și prezidențială, în absența garanțiilor democratice, într-o dictatură pură și simplă.

D. Competența Curții Constituționale a României

O problemă apărută în perioada finalizării volumului al cincilea al Enciclopediei Juridice Române ține de **jurisprudența Curții Constituționale a României cu privire la propria sa competență**. Tendința constatată este aceea că, din proprie inițiativă sau sub presiune politică, instanța de contencios constituțional tinde să își lărgască sfera competențelor, profitând de faptul că deciziile sale în interpretarea legii fundamentale nu sunt supuse niciunui control – judiciar sau de alt tip.

Cercetarea efectuată sub egida Enciclopediei a degajat concluzia că, într-adevăr, însăși **Curtea Constituțională a României are plenitudinea capacității de a interpreta definitiv prevederile constituționale referitoare la competența sa, fără posibilitatea unui apel în fața instanțelor judecătorești, dar numai în limitele naturii ei juridice ca instanță de control al conformității constituționale a legilor**; cu alte cuvinte, oricât de mult și-ar extinde competența pe calea interpretării textului constituțional, Curtea Constituțională a României nu poate să se transforme în instanță judecătorească și, astfel, să treacă din sfera puterii legislative (unde acționează ca o **Adunare Constituantă permanentă, cu atribuții limitate la interpretarea oficială a legii fundamentale**) în cea a **puterii judecătorești**. Dacă o face, aceasta nu poate duce la conflicte de competență cu instanțele judecătorești, întrucât instanța de contencios constituțional nu face parte din sistemul judiciar, ci lasă fără efect deciziile Curții – nu ca fiind nule, ci ca fiind pur și simplu inexistente. În atari circumstanțe, instanțele judecătorești vor avea dreptul suveran de a controla și decide cu privire la competența lor materială, teritorială și funcțională pentru fiecare caz în care sunt sesizate (inclusiv cele privind contestarea actelor administrative emise în disciplinarea procesului electoral). Cu alte cuvinte, **deciziile Curții Constituționale a României sunt obligatorii pentru instanțele judecătorești numai dacă aduc clarificări de ordin legislativ/constituțional, iar nu și atunci când au caracter judiciar (tinzând să stabilească și să califice stări de fapt)**.

PROBLEMELE DREPTULUI UNIUNII EUROPENE

Cu titlu general, **studiul dreptului Uniunii Europene rămâne să sufere de lipsa unei teorii generale**. Aceasta ar presupune lămurirea naturii juridice a Uniunii, relația dintre dreptul Uniunii Europene și dreptul intern, în condițiile în care cel dintâi are statut național, natura juridică a tratatelor constitutive în raport cu reglementările adoptate de legislativul european, principiile dreptului Uniunii Europene (atât cele comune cu alte ramuri de drept, cât și cele specifice, cu rațiunile lor). În măsura în care relațiile dintre statele membre între ele, în cadrul Uniunii, precum și între ele și Uniune nu sunt relații externe în ordinea de drept internațional, constituie ele relații juridice și politice interne?

Enciclopedia Juridică Română a făcut pași importanți pe calea edificării unei teorii generale a dreptului Uniunii Europene. În acest sens, volumul al cincilea include părți importante dedicate principiilor și politicilor Uniunii Europene, în condițiile unei similitudini modice față de ceea ce se poate găsi astăzi în literatura de specialitate română și chiar internațională.

1. Natura juridică a Uniunii Europene. În volumul al cincilea al Enciclopediei s-a continuat **clarificarea naturii Uniunii Europene și a raportului dintre dreptul Uniunii Europene și Constituțiile statelor membre**. În acest sens, definițiile de drept constituțional ale termenilor și expresiilor aferente literelor „O” și „P” au consolidat concluzia potrivit căreia **Uniunea Europeană este o federație sui-generis de state-națiune suverane, care au delegat exercițiul acelor atribute ale suveranității lor, necesare pentru gestionarea intereselor lor comune, unor instituții politice transnaționale**. Această delegare, care poate fi retrasă și care implică plata unei

rente federale/comunitare, dedicată dotării federației cu resursele necesare îndeplinirii misiunii ei (contribuția financiar-bugetară a statelor membre), a avut loc **exclusiv în conformitate cu Constituțiile națiunilor membre și este subordonată scopului de a consolida aceste națiuni, iar nu de a le dizolva într-un creuzet supra-național**. Creată prin efectul aprobării date de acele Constituții, Uniunea Europeană trebuie să își păstreze permanent (adică și după nașterea sa și extinderea cu noi membri) conformitatea cu acestea, ele bucurându-se de supremație în sistemul de drept al Europei politice. Acest lucru deosebește Statele Unite ale Americii, federația americană, de federația europeană, deocamdată doar metaforic numită „Statele Unite ale Europei”.

2. Dreptul Uniunii Europene și Constituțiile naționale. În lupta pentru supremație între Constituțiile naționale și dreptul european, Enciclopedia Juridică Română a optat ferm și temeinic motivat pentru cea dintâi. Temeiurile sunt, evident, juridice și țin de știința dreptului. Constituțiile nu sunt simple culegeri de dispoziții juridice născute din imaginația deținătorilor puterii politice. Acestea consacră sisteme de organizare a statelor, care sunt coerente și, în același timp, sintetizează în termeni juridici identitatea națională a celor care adoptă veșmântul politic statal.

A renunța la supremația Constituției înseamnă să renunți la stat. În România, aceasta ar presupune organizarea unei alte Adunări naționale (de aceeași natură cu Adunarea Constituantă) care să declare, desigur *ad referendum*, renunțarea la suveranitate prin cedarea ei către o entitate politică supranațională. Atât timp cât tratatele constitutive europene se ratifică numai în condițiile conformității cu Constituția română, iar aceasta precizează că este interzisă revizuirea dispozițiilor sale referitoare la suveranitate, independență, unitate, caracter național, orice dispoziție constituțională referitoare la preeminența dreptului Uniunii Europene nu poate fi interpretată decât ca având în vedere legislația română infraconstituțională. **Aderarea României la organizații internaționale, precum NATO (Organizația Tratatului Atlanticului de Nord), sau la entități politice transnaționale, precum Uniunea Europeană, este exclusiv un instrument în realizarea agendei naționale, iar nu un element intrinsec identității naționale; schimbarea mijlocului nu este inadmisibilă întrucât nu modifică scopul subsumat respectivei identități.**

3. Ierarhia actelor normative ale Uniunii Europene. Enciclopedia Juridică Română a promovat o nouă ierarhie a actelor normative de drept al Uniunii Europene, tratatele constitutive (Tratatul privind Uniunea Europeană și Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene), care sunt instrumente de drept internațional public (în contrast cu Constituția Statelor Unite ale Americii, care este un act de drept constituțional) fiind privite ca lege fundamentală a Uniunii, cu o semnificație echivalentă Constituțiilor naționale, dar plasându-se ierarhic pe o treaptă imediat inferioară acestora; mai departe, regulamentele și directivele adoptate de legislativul Uniunii Europene au primit calificarea de drept primar al Uniunii (iar nu de drept secundar). **Actele normative adoptate de diferite instituții europene în aplicarea dreptului primar constituie drept secundar al Uniunii Europene.** În măsura în care, la nivelul statelor membre, dreptul primar al Uniunii Europene are statut de drept național, reglementările generate de acesta pe plan național tot ca drept secundar al Uniunii trebuie privite.

Dacă între prevederile de drept primar al Uniunii Europene, recepționate automat în dreptul național al statelor membre, potrivit tratatelor constitutive, și dispozițiile de drept primar adoptate de legislativul național, potrivit Constituțiilor naționale, apar neconcordanțe, cele adoptate de legislativul Uniunii Europene au prioritate, cu condiția ca ele să fie concordante, în același timp, cu tratatele constitutive și cu Constituțiile naționale. Întrucât tratatele constitutive ale Uniunii Europene au fost ratificate de parlamentele naționale și verificate din punctul de vedere al conformității constituționale, în mod logic, alinierea normelor de drept primar al Uniunii Europene la unul dintre aceste repere ar trebui să implice și alinierea la celălalt.

Verificarea conformității normelor de drept primar adoptate de legislativul european cu tratatele constitutive ale Uniunii Europene este de competența Curții de Justiție a Uniunii Europene, în timp ce conformitatea normelor adoptate de legislativul național cu Constituția națională este de competența instanței

naționale de contencios constituțional. În cazul în care diferențele dintre aceste opere de interpretare fac ca o lege conformă la nivelul Uniunii să fie neconformă la nivelul statelor membre și invers, decisivă este opinia instanței de contencios constituțional națională.

4. Dreptul Uniunii Europene între democrație și oligarhie. Enciclopedia Juridică Română a sesizat și efectele utilizării abuzive a unor dispoziții ale tratatelor constitutive ale Uniunii Europene (precum cele privind cooperarea consolidată), care au făcut ca diferite forme de cooperare în cadrul Uniunii, sprijinite de instituțiile europene, fără a constitui instituții de drept al Uniunii Europene, să fie tratate asemenea acestora din urmă, primind în practică un statut identic cu al lor. Unul dintre exemplele cele mai semnificative este acela al Parchetului European, care nu este recunoscut decât de o parte a statelor membre ale Uniunii Europene.

Cercetarea dreptului Uniunii Europene, ocazionată de redactarea Enciclopediei, a condus la observația că proiectul european avansează în **condițiile confruntării dintre ideea unei democrații transfrontaliere și aceea a unui neo-cesarism oligarhic.** Cea dintâi abordare presupune **păstrarea suveranității statelor naționale membre, parțial exercitată în comun, cu excluderea concurenței dintre ele și înlocuirea acesteia printr-un sistem de solidaritate menit a aduce egalitatea reală la nivelul egalității simbolice, respectiv egalitatea economică la nivelul celei juridice.** Cea din urmă presupune **crearea unui nucleu dur de națiuni imperiale, care percep de la statele satelit renta imperială în schimbul promisiunii de a le ajuta să acceadă, prin alocări de fonduri din patrimoniul comun și sincronizarea politicilor economice interne, la nivelul lor de viață curentă; în plus, sateliții renunță la orice drept de inițiativă cu privire la politica lor externă, de securitate și apărare.**

5. Uniunea Europeană între europenism și suveranism. Lipsa de demarcație doctrinală clară între cele două a făcut ca, în discursul public politico-juridic, cea dintâi să fie numită impropriu *suveranism*, iar cea de-a doua, *europenism*, de unde, printr-o amplificare a erorii, să se ajungă la concluzia **eronată că suveranismul ar fi antieuropean, când, de fapt, acesta este un federalism european antiimperial sau democratic, compatibil cu păstrarea suveranității națiunilor membre.** Este exact ceea ce Enciclopedia Juridică Română, lăsând considerentele politice deoparte și mergând exclusiv pe drumul științei dreptului, s-a străduit să corecteze, oferind temeuri teoretice solide pentru a repune lucrurile în parametrii și sistemul de referință normale.

LECȚIILE UNEI CERCETĂRI DE ANVERGURĂ NAȚIONALĂ

Enciclopedia Juridică Română este lucrarea de cercetare juridică românească cea mai amplă și cea mai ambițioasă din momentul actual. Abordarea ei a presupus cercetarea literaturii juridice românești și identificarea celor care puteau contribui la conceperea și realizarea unui asemenea proiect enciclopedic. Cu acest prilej, au ieșit la iveală situații îngrijorătoare.

1. Deficitul calității în mediul academic. La situația școlii de drept românești ne-am referit în *Prefața* volumului al patrulea al Enciclopediei. Nu vom mai reveni la cele arătate atunci, ele, din păcate, păstrându-și încă valabilitatea.

Ne limităm la a observa că, în condițiile în care, printr-o adevărată deplasare a atenției sociale de la normal la patologic, dreptul penal pretinde a lua locul celui civil în poziția de „regină a dreptului” (penalul nu se mai mulțumește să țină în loc civilul doar în cadrul procesului judiciar, ci aspiră să supună logicii sale progresul civilizației), **disciplina criminologiei nu se mai studiază pe nicăieri.** Așa se explică și slaba ei reprezentare în cadrul Enciclopediei. Exemplul este extrem de sugestiv asupra situației generale a sistemului de drept românesc: **legislația penală se dezvoltă potrivit unor politici penale care nu se preocupă de și nu se bazează pe studiul fenomenului faptei penale.** *Mutatis mutandis*, observația se aplică în aproape toate ramurile de drept.

În schimb, am găsit lucrări de drept în care autorii vorbesc despre „persoane fizice, persoane juridice și alte entități”, păstrând misterul în legătură cu ce entități ar mai putea fi subiecte de drept în afară de persoanele

fizice sau juridice. Alți autori disting între „acte”, „fapte” (se subînțelege, juridice) și „operațiuni”. Care este definiția juridică a „operațiunii”, adică a ceva care nu este nici „act”, nici „fapt”, dar, se presupune, produce efecte juridice, nu s-a stabilit încă. Știința dreptului s-a mai „îmbogățit” cu conceptul de „responsabilitate”, care este altceva decât „răspundere”. Aflăm că „responsabilitatea” nu este decât executarea voluntară și entuziastă a obligațiilor, ceea ce, evident, nu atrage răspunderea, în timp ce aceasta se angajează atunci când obligațiile nu se execută. Așa își fac loc în drept concepte ajuridice (precum „responsabilitatea”), luate din alte domenii, fără a aduce câștiguri lumii dreptului, dar sporind confuzia. Pentru unii autori, patrimoniul nu mai este o universalitate de drepturi și obligații, ci una în care, alături de acestea, se înghesuie și bunurile. Să menționăm și confuziile între „autonomia de voință” (aptitudinea părților de a alege legea căreia îi va fi supus raportul lor juridic) și „libertatea contractuală” (aptitudinea părților contractante de a contracta sau nu, precum și de a include în contractele lor prevederile pe care le doresc, în limitele legii) sau între „avizul consultativ” (a cărui cerere este facultativă, după cum facultativă este și conformarea la opinia pe care o cuprinde) și „avizul obligatoriu” (obligatoriu de cerut, dar nu și obligatoriu de urmat).

Toate acestea sunt noțiuni și concepte fundamentale ale dreptului. Dacă autorii de doctrină și cadrele didactice universitare nu le stăpânesc, ce fel de absolvenți vor ieși din universitățile noastre?! Nu este de mirare că devine tot mai greu să găsim autori pentru o lucrare de tipul **Enciclopediei Juridice Române** și să ne menținem entuziasmul în legătură cu viitorul acesteia.

2. Specificul elaborării enciclopedice. O enciclopedie nu este un dicționar – așa cum sunt multe deja aflate în circulație publică, altminteri foarte puțin utile prin caracterul lor sumar, superficial, conformist și, adesea, neștiințific. Nu mai puțin, aceasta impune **un efort de sinteză, a cărui expresie supremă este definiția esențializată, cu care trebuie să înceapă textul explicativ al fiecărui termen sau al fiecărei expresii juridice.** Identificarea unor autori în măsură să ofere asemenea definiții s-a izbit de neașteptate dificultăți.

Explicația fenomenului există. Este vorba despre faptul că, **pentru a defini un concept juridic în sensul esențializării mesajului său, este nevoie ca toate informațiile legate de el, puse în contextul general al dreptului, conexe cu celelalte științe sociale și confruntate cu legislația și jurisprudența, să fi fost asimilate de autorul în cauză, printr-un efort îndelungat de reflecție.** Or, majoritatea zdrobitoare a celor care se prezintă ca experți ai dreptului sunt depozitarii unor cunoștințe, uneori vaste, dar neasimilate intelectual; adică neesențializate și netransformate în convingeri. Absolvenții învățământului juridic au acumulat informații pe care nu le-au digerat, atunci când nu au fost doar îndoctrinați, în loc să fie formați. Dintre aceștia s-au selectat, de multe ori, viitorii profesori, care au procedat la fel cu studenții lor.

Pentru a urca în ierarhia didactică, potrivit unor norme administrative stabilite de birocrați care nu au scris niciodată un text științific, aspiranții trebuie să scrie cărți; și scriu fără nicio noimă, ca niște grafomani care nu au nimic de spus, dar au indici de performanță intelectuală de atins. Niciodată nu este mai dificil să scrii bine decât atunci când o faci, deși nu au nimic personal de spus, numai de teama de a nu te exprima sau de a nu fi promovat.

La fel stau lucrurile în ceea ce privește obligativitatea elaborării unor teze de doctorat neapărat „geniale” și neapărat „originale” în vederea ocupării unui post de asistent universitar, condiție care poate fi cerută la maturitatea profesională, iar nu la începutul unei cariere universitare. Pe de altă parte, consecințele transformării doctoratului dintr-o procedură de consacrare într-o altă formă de școlarizare conduc la concluzia că, întrucât, după invadarea pieței academice cu zeci de mii de titluri de doctor în numai câțiva ani, o simplă renunțare la sistemul actual de studii doctorale nu poate rezolva problema, pentru afirmarea și atestarea maturității profesionale ar fi necesară crearea unui alt titlu științific superior celui de doctor în științe (juridice).

Editurile publică tot, căci ele nu mai sunt preocupate de prestigiul lor profesional și nici nu își mai văd un rol în promovarea științei, ci se îngrijesc doar de supraviețuirea contabilă, atunci când nu pot face profitul dorit. Inflația de literatură juridică, la fel cu orice altă inflație, reduce valoarea fiecărei unități aflate în circulație. Știința dreptului nu profită prin înmulțirea unor lucrări cu titluri pompoase care nu mai aduc nimic nou, ci

suferă de pe urma devalorizării cărții juridice în ansamblu. Până și grilele pe care se dau examenele la facultățile de drept, la fel cu cele de la școlile de șoferi, au devenit obiect al protecției dreptului de autor și se publică în coperti impresionante. **La fel ca pe piața financiară, unde moneda proastă o alungă pe cea bună, și pe piața doctrinei juridice, cărțile proaste le alungă pe cele bune.**

Developând deficiențele sistemului de învățământ juridic, prin constatarea obstacolelor întâmpinate în elaborarea sa, Enciclopedia Juridică Română poate avea și meritul de a impulsiona reforma radicală acestuia.

3. Lupta cu „similitudinea”. Autorii de doctrină au dus adagiul „cărțile se scriu din cărți” până la a degaja nu doar o practică a imitației (*copy-paste*), pe care progresul tehnologic o face irezistibil de tentantă, ci chiar **o religie a plagiatului**. Cei găsiți în defect invocă tot felul de procente în limitele cărora s-ar putea plagia fără grijă. Aproape nicio lucrare de doctorat nu mai scapă reproșurilor privind apelul la asemenea tehnici doloze.

În principiu, o enciclopedie nu cunoaște rigori similare cu ale altor opere științifice în ceea ce privește înlăturarea similitudinii. Fiind vorba despre definiții și despre reluarea tezelor fundamentale intrate de mult în domeniul public, precum și despre tehnica de redactare care exclude subsolurile și trimiterile la bibliografie, problema plagiatului practic nu se pune. Cu toate acestea, la fel ca volumele precedente, și **volumul al cincilea al Enciclopediei a fost supus unui control de similitudine, din care au rezultat cifre atestând un înalt și chiar surprinzător nivel de originalitate.**

Cazurile în care au apărut asemănări au fost, în special, cele în care contributorii nu au putut evita referirea la textul de lege. Când trimiterea la textul respectiv a avut caracter istoric (pentru a arăta evoluția unei anumite instituții din punctul de vedere al legislației în timp), aceasta a fost păstrată ca atare. De asemenea, au fost păstrate trimiteri la legislația cu care contributorul în cauză nu era de acord și pe care a crezut de cuviință să o critice, tocmai spre a arăta diferența dintre lege și știință. Atunci când textul a redat atât de corect doctrina încât nu mai era nimic de adăugat și nu avea rost să fie formulată mai rău o afirmație deja formulată bine, a fost păstrată redactarea de drept pozitiv fără a fi marcată prin ghilimele, conținutul normativ, odată validat științific, rămânând valabil chiar dacă expresia legislativă se va fi schimbat ori se va schimba.

Au fost și situații în care contributorii au considerat că cea mai bună opțiune este să reproducă definiții deja adoptate de doctrină, fără a le mai modifica redacțional. Ori de câte ori asemenea opțiuni au fost identificate, textele respective au fost înlăturate, fiind înlocuite de altele, redactate în termeni originali, chiar dacă ideea s-a păstrat. Dacă asemenea definiții au scăpat controlului coordonatorilor sau redactorilor, nutrim speranța că în edițiile viitoare nivelul de originalitate va crește.

ÎN LOC DE CONCLUZII

Aristotel spune că nimeni nu poate sări peste propria sa umbră. Nici **Enciclopedia Juridică Română nu poate sări peste umbra dreptului românesc de azi**. Simpla existență a umbrei arată însă că pe cer lucește soarele, fie el și unul palid. Avem toate motivele să sperăm că el va răsări și pe strada școlii românești de drept, redându-i măreția de altădată.

Dacă, deocamdată, nu putem avea o academie de enciclopediști posedând plenitudinea abilităților necesare pentru elaborarea unei enciclopedii juridice la nivelul ambițiilor noastre actuale, **prin Enciclopedia Juridică Română am pus, cel puțin, temelia unei școli enciclopedice de drept, de la care putem aștepta, în viitor, mai mult și mai bine.**

Habent sua fata libelli.

Prof. univ. dr. Adrian SEVERIN

Prof. univ. dr. Iosif R. URS

O

O'Hara, Charles E. (criminalistică), criminalist american, autorul mai multor lucrări științifice de referință în domeniul criminalisticii la nivel internațional, cum sunt, de exemplu: *Fundamentals of Criminal Investigation*, publicată în nouă ediții, inițial în anul 1956, la Editura Charles C. Thomas, Springfield, Illinois, Statele Unite ale Americii, ultima ediție fiind publicată în anul 2019; *An Introduction to Criminalistics*, elaborată și publicată în coautorat alături de James W. Osterburg în anul 1949 la Editura Macmillan Company din New York, Statele Unite ale Americii, lucrare care a fost republicată în anul 1972 la Editura Indiana University Press din Bloomington, Indiana, Statele Unite ale Americii.

oaste (i. d. r.), **1.** armată; **2.** structură militară în Evul Mediu, compusă din **o.** domnului și **o.** stăpânilor medievali. **O.** domnului era alcătuită din curteni, țărani liberi și târgoveți, iar cea a stăpânilor medievali era formată din slugile boierești; **3.** **o.** cea mare, armată cu caracter nepermanent, alcătuită, în caz de război, din totalitatea celor care puteau să poarte arme; **4.** **o.** cea mică, structură militară, compusă din membrii curții domnești și slugile boierești.

obicei 1. (dr. civ.), regulă de conduită stabilită în practica îndelungată și constantă a părților în anumite raporturi juridice (**v.** și **uz**), precum și a persoanelor parte în raporturi similare ca natură juridică (**v.** și **uzanță**) și care astfel capătă caracterul unei manifestări de voință implicite, apte a umple golul lăsat de absența voinței explicite. Atunci când legea face trimitere expresă la **o.**, impunând aplicarea lui, acesta capătă forța juridică a legii respective (normă imperativă sau supletivă). De regulă, exprimând voința părților, **o.** înlătură aplicarea normelor supletive. Când **o.** intră în conștiința comună ca fiind norma obligatoriu aplicabilă, acesta devine cutumă (**v.**) și, în măsura în care legea îi recunoaște aplicabilitatea cu valoare de principiu, devine echivalentul unei norme legislative. Convențiile obligă nu doar la ceea ce părțile au prevăzut în mod expres și au inclus în conținutul lor, ci și la toate urmările conforme cu natura

raportului în care acestea au dorit să intre, astfel cum rezultă din lege, morală sau **o.** **2.** (dr. adm.), deprindere dobândită prin repetarea constantă și îndelungată a unui comportament. **O.** se împart în uzuri, uzanțe și cutumă, după criteriul forțelor juridice. Cutuma se utilizează inclusiv în procedurile parlamentare – în comisia juridică a Camerei Deputaților, orice membru al acestei comisii are dreptul să obțină amânarea unui proiect de lege sau a unei propuneri legislative aflate pentru prima oară pe ordinea de zi, invocând „cutuma” acestei comisii. La Senat, această cutumă nu există. În dreptul administrativ românesc este acceptată posibilitatea în care reguli obișnuielnice, consolidate în timp în virtutea autonomiei locale specifice administrației publice din unitățile administrativ-teritoriale, sunt respectate ca veritabile norme de drept. Acest lucru presupune, pe de o parte, dreptul beneficiarilor de a fi organizate anumite activități (târguri, oboare, alte acțiuni în zilele nelucrătoare) și de a participa la ele și, pe de altă parte, obligația autorităților administrative și a personalului acestora de a le organiza și de a se implica în buna lor desfășurare. Pentru ca un **o.** să fie izvor de drept, este necesară îndeplinirea cumulativă a mai multor condiții, și anume: practica îndelungată; convingerea celor care cad sub incidența lui de caracterul său obligatoriu; să vizeze relații sociale din sfera administrației publice. **3.** (dr. const.), Constituția României prevede că dreptul de proprietate impune respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și a tuturor celorlalte sarcini care, potrivit legii sau **o.**, revin proprietarului. Acest lucru a determinat doctrina să afirme că **o.** a devenit un veritabil izvor de drept de rang constituțional.

obiect (dr. trans.) **v. marfă**

obiect al camerei preliminare (dr. proc. pen.) **v. cameră preliminară**

obiect al căii de atac (dr. proc. civ.) **v. cale de atac**

obiect al cererii de chemare în judecată (dr. proc. civ.) **v. cerere de chemare în judecată**

obiect al Codului de procedură civilă (dr. proc. civ.)
v. *Codul de procedură civilă*

obiect al contestației la executare (dr. proc. civ.) v.
contestație la executare

obiect al dreptului de autor (dr. prop. int.), opere originale de creație intelectuală în domeniul literar, artistic sau științific, oricare ar fi modalitatea de creație, modul sau forma concretă de exprimare, independent de valoarea și destinația lor, cum sunt: scrierile literare și publicistice, conferințele, predicile, pledoariile, prelegerile și orice alte opere scrise sau orale, precum și programele pentru calculator; operele științifice, scrise sau orale, cum ar fi comunicările, studiile, cursurile universitare, manualele școlare, proiectele și documentațiile științifice; compozițiile muzicale cu sau fără text; operele dramatice, dramatico-muzicale, operele coregrafice și pantomimele; operele cinematografice, precum și orice alte opere audiovizuale; operele fotografice, fotogramele peliculelor cinematografice, precum și orice alte opere exprimate printr-un procedeu analog fotografiei; operele de artă grafică sau plastică, cum ar fi operele de sculptură, pictură, gravură, litografie, artă monumentală, scenografie, tapiserie, ceramică, plastica sticlei și a metalului, desene, design, precum și alte opere de artă aplicată produselor destinate unei utilizări practice; operele de arhitectură, inclusiv planșele, machetele și lucrările grafice ce formează proiectele de arhitectură; lucrările plastice, hărțile și desenele din domeniul topografiei, geografiei și științei în general; operele de artă digitală. De asemenea, constituie **o.d.a.** operele derivate care au fost create plecând de la una sau mai multe opere preexistente, și anume: traducerile, adaptările, adnotările, lucrările documentare, aranjamentele muzicale și orice alte transformări ale unei opere literare, artistice sau științifice care reprezintă o muncă intelectuală de creație; culegerile de opere literare, artistice sau științifice, cum ar fi enciclopediile și antologiile, colecțiile sau compilațiile de materiale sau date, protejate ori nu, inclusiv bazele de date, care, prin alegerea sau dispunerea materialului, constituie creații intelectuale. Într-o viziune mai nuanțată și mai abstractă, dar, posibil, mai apropiată de exigențele gândirii științifice, cele enumerate anterior sunt numai obiectul material al dreptului al cărui titular este creatorul lor, obiectul juridic fiind actul creației (iar nu numai produsul său, cu care face corp comun) căruia dreptul conferit autorului îi acordă o protecție exclusivă, adică o protecție monopolistă; dreptul de autor protejează creația, în schimbul aducerii ei în

spațiul public, pentru a stimula creația, în beneficiul autorului, dar și în folos public – subiectul protejat este autorul, iar obiectul protecției, respectiv operațiunea juridică formând **o.d.a.**, este monopolul asupra creației, proprietatea absolută asupra acesteia (similar cu regimul dreptului de proprietate asupra oricărui bun corporal, care conferă proprietarului *jus utendi, jus fruendi și jus abutendi*, cu opozabilitate *erga omnes*), în timp ce bunul în care se încorporează creația, ca suport sau expresie materială ale acesteia, este obiectul proprietății intelectuale asupra căreia autorul își exercită dreptul.

obiect al dreptului de proprietate industrială (dr. prop. int.) v. *dreptul proprietății industriale; drepturi de proprietate industrială*

obiect al executării silite directe (dr. proc. civ.) v.
executare silită directă

obiect al executării silite indirecte (dr. proc. civ.) v.
executare silită indirectă

obiect al probei (dr. proc. civ.), fapte juridice în înțeles larg, deci și actele juridice, care au creat, modificat sau stins raportul juridic dedus judecății ori faptele care au determinat ineficacitatea acestuia și au dat naștere dreptului părții interesate de a cere instanței judecătorești aplicarea sancțiunii nulității, rezoluțiunii, rezilierii acestuia etc. și a căror probă (**v.**) cel care o solicită trebuie să o facă (de regulă, sarcina probei în procesul civil revine reclamantului, dar poate reveni și pârâtului în cazul în care acesta a formulat cerere reconvențională, intervenientului voluntar principal pentru pretenția din cererea de intervenție etc.). Faptele care trebuie dovedite pot fi de ordin material sau psihologic (viciile de consimțământ – eroarea, dolul, violența morală – sau reaua-credință etc., care se exteriorizează prin rezultatul lor). Anumite fapte nu trebuie dovedite, fie pentru că acestea sunt cunoscute de un cerc larg de persoane (**v.** și *fapte notorii*), fie pentru că sunt necontestate de părți. Cu toate acestea, chiar dacă părțile se înțeleg asupra unui fapt, dacă judecătorul are îndoieli, în sensul că înțelegerea părților este făcută în fraudă legii, poate pune în discuția părților necesitatea administrării de probe, pe care, în virtutea principiului aflării adevărului, le poate ordona din oficiu, chiar dacă părțile se împotrivesc. Uzanțele, uzurile (practicile statornicite între părți) și regulile deontologice, întrucât sunt elemente de fapt, trebuie probate de către cel care le invocă. Cutumele, întrucât au valoarea legii, nu trebuie dovedite. În raporturile cu elemente de extraneitate, instanța poate

cere proba cutumei locale care constituie parte a legii străine. Niciuna dintre părți nu poate fi obligată a proba ceea ce instanța este ținută să cunoască (ex.: instanța este obligată să cunoască legea română, precum și legea străină aplicabilă cauzei conform normelor de drept internațional privat al forului). În fapt, instanța, în contextul efortului pe care îl face pentru cunoașterea legii străine (respectiv sistemul de drept străin aplicabil), poate solicita instanțelor străine omologe să îi ofere informațiile necesare cu privire la conținutul acesteia, sau să facă apel la experți; părțile litigante nu pot fi obligate să facă proba conținutului legii străine, întrucât aceasta este aplicabilă cu aceeași putere ca și legea forului și, mai mult decât atât, conform dispozițiilor date de legea forului, dar nimic nu împiedică respectivele părți să coopereze în fapt cu instanța pentru lămurirea conținutului legii străine; în orice caz, implicarea părților în dovedirea legii străine nu înlătură caracterul acesteia de element de drept, iar răspunderea pentru aplicarea corectă a legii respective rămâne integral în sarcina instanței. În cazul imposibilității de a stabili, într-un termen rezonabil, conținutul legii străine, se va aplica legea forului (legea instanței judecătorești sesizate și competente în soluționarea cauzei). Convențiile, tratatele și acordurile internaționale ratificate de România fac parte din dreptul intern și ele se aplică direct de către instanțele judecătorești, fără a fi necesar ca părțile litigante să facă proba lor. Uzanțele internaționale aplicabile trebuie dovedite de partea care invocă incidența acestora în cauza dedusă judecătii; când obiceiurile (**v.**) cu valoare juridică au natura cutumei, ele fac parte din legea străină aplicabilă (inclusiv din dreptul internațional uniform), și părțile litigante sunt dispensate de a face proba lor.

obiect creator al urmei (criminalistică), obiectul care a format urma în spațiul infracțional. Pentru a demonstra identitatea **o.c.u.**, atât concordanța, cât și deosebirea elementelor sale caracteristice se cer riguros explicate științific. În vederea stabilirii **o.c.u.** trebuie avută în vedere și regula conform căreia, pentru identificarea criminalistică, importante sunt determinările calitative și mai puțin cele cantitative. Motivarea este cu atât mai necesară cu cât, în practică, apar frecvent și unele deosebiri de ordin cantitativ între trăsăturile reflectate de **o.c.u.** în momentul săvârșirii infracțiunii și cele reflectate în momentul examenului comparativ. Deosebirile pot fi determinate de uzură, de condițiile în care au fost descoperite și ridicate urmele, de intervenția unor factori externi. Neconcordanța în modul de reflectare a caracteristicilor aceluiași **o.c.u.** mai poate fi și consecința altor

cauze, cum sunt, de exemplu: plasticitatea redusă a obiectului primitor de urmă și duritatea scăzută a suprafeței **o.c.u.**; suprafața de contact redusă între cele două obiecte; apariția sau dispariția unor caracteristici odată cu trecerea timpului ș.a. În scopul de a-și imprima structura externă pe obiectul primitor de urmă, **o.c.u.** trebuie să prezinte un grad de duritate mai mare sau cel puțin egal cu cel al obiectului primitor de urmă. În cazul în care se constată că există o modificare de natură cantitativă a **o.c.u.**, aceasta trebuie interpretată pe baza principiului potrivit căruia toate elementele lumii materiale se află în continuă mișcare și transformare.

obiect de activitate (dr. civ.; dr. com.), expresie ajuridică folosită în limbajul nejuridic pentru a realiza o descriere analitică a activităților pe care o persoană juridică, o formă de organizare a persoanei fizice (ex.: persoane fizice autorizate, întreprinderi individuale etc.), o autoritate sau instituție publică fără personalitate juridică sau asociere de drept privat fără personalitate juridică, în sinteză, un subiect colectiv de drept real sau fictiv, le pot desfășura. Din punct de vedere juridic, termenul corect pentru sintagma **o.a.** este „capacitate”; mai exact, „capacitate de folosință”. Unul dintre elementele esențiale ale actului constitutiv al unei persoane juridice, fără de care aceasta nu poate exista în mod valabil, este capacitatea (în cazul persoanelor juridice nu se face distincție între capacitatea de exercițiu și cea de folosință), fiecare având o anumită specializare a capacității de folosință (**v.** și *specialitatea capacității de folosință a persoanei juridice*). O persoană juridică poate avea un **o.a.** (adică o capacitate) restrâns(ă) (poate desfășura o singură activitate economică sau, în limbaj juridic, poate încheia acte juridice având un obiect limitat la asumarea de obligații cu un singur conținut economic) sau un **o.a.** (adică o capacitate) amplu (amplă) (poate desfășura mai multe activități economice sau, în limbaj juridic, poate încheia acte juridice având un obiect nelimitat sub aspectul conținutului economic al obligațiilor asumate). Totalitatea activităților economice sunt sistematizate sub forma codurilor CAEN (Clasificarea activităților din economia națională).

obiect de mediu (dr. mediului), relații sociale reglementate de norme juridice distincte, specifice protecției, conservării și dezvoltării resurselor naturale și a celorlalte componente ale mediului. **O.m.** este descris în dreptul pozitiv ca fiind un ansamblu de reglementări juridice privind protecția mediului, obiectiv de interes public major, pe baza principiilor și elementelor care